

Д-р БОГДАН КАЗИМИРА

Успіхи і труднощі у великому замірі

*(Два пляни митр. А. Шептицького в справі українського поселення
в Канаді та оснування Студитів)*

by BOHDAN Z. KAZYMYRA

University of Saskatchewan Regina Campus

Obstacles and achievements of a great undertaking

*Two aspects of Metropolitan Sheptycky's plan for the settling
of Ukrainians in Canada*

Extractum e «Bohoslovia»

t. XXXIII (1969)

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» ЕД. «BOHOSLOVIA»

Ч. 40 N.

Д-р БОГДАН КАЗИМИРА

Успіхи і труднощі у великому замірі

*(Два пляни митр. А. Шептицького в справі українського поселення
в Канаді та оснування Студитів)*

by BOHDAN Z. KAZYMYRA

University of Saskatchewan Regina Campus

Obstacles and achievements of a great undertaking

*Two aspects of Metropolitan Sheptycky's plan for the settling
of Ukrainians in Canada*

Extractum e «Bohoslovia»

t. XXXIII (1969)

diasporiana.org.ua

РИМ - 1969 - ROMAЕ

Д-Р БОГДАН КАЗИМИРА

УСПИХИ І ТРУДНОЩІ У ВЕЛИКОМУ ЗАМІРІ

*(Два пляни митр. А. Шептицького в справі українського поселення
в Канаді та оснування Студитів)*

OBSTACLES AND ACHIEVEMENTS OF A GREAT
UNDERTAKING

*Two aspects of Metropolitan Sheptycky's plan for the settling
of Ukrainians in Canada*

by BOHDAN Z. KAZYMYRA

University of Saskatchewan Regina Campus

The year 1966 marks the 75th anniversary of Ukrainian settlement in Canada.

The Church played a significant role in the settlement of Ukrainians on the North American continent and left its imprint on the organizational form of their institutions; Archbishop A. Sheptycky, Metropolitan of Galicia, being a strong influence. It is well known that after his visit to Canada in 1910 and requests made to the Apostolic See, the Ukrainian settlers in Canada obtained their first Bishop.

In this socio-historical paper I propose to deal with the two-fold plan of Metropolitan Andrew regarding Ukrainian settlement in Canada, namely:

- 1) To compactly settle peasants from Galicia, Volhynia, and Bosnia (Yugoslavia).
- 2) To establish a monastery for the Studites.

To realize his aim he entrusted Fr. Josaphat Jean, a Canadian who was in Yugoslavia at the time, to assist Dr. Vladimir Bachynsky of Lviv, a representative of the Association for the Care of Ukrainian immigrants, to obtain from the Canadian Government permission for the resettlement in Canada of Ukrainian peasants. Through the efforts of Hon. Ernest Lapointe, Minister of Justice and Attorney General, it was resolved that Ukrainians may emigrate to Canada on the basis of affidavits. St. Raphael's Immigrants Welfare Association of Canada was put in charge of this project.

Efforts were made to obtain homesteads in the Smoky River area of the Peace River district which was promised by Alexander J.P.E. Lessard, Director of the Colonization Office in Edmonton. Three sections of land were promised

for the Studites. However, it was considered impractical to build a railway line connecting the Peace River area with the Pacific Ocean because the Federal Government lacked funds for this purpose.

Attention was therefore directed toward the Abitibi area in the Province of Quebec. Hon. Jos. Perrault, Minister of Colonization, Mines and Fisheries, recommended to reserve three cantons for the prospective Ukrainian settlers and for the Studite monastery. This was to include the cantons of Castagnier and Vassal in their entity and half of each of Duverny and La Morandière.

The Federal Government's agreement to the settlement of Ukrainians in the Abitibi area was contained in a letter dated July 2, 1925 and signed by W.J. Egan, Deputy Minister of the Department of Immigration and Colonization.

The result of the work carried out by Father Jean and Dr. Bachinsky was the arrival of numerous Ukrainian settlers. At the same time, Father Jean was attempting to implement the Metropolitan's second plan, namely, the establishment of a Studite monastery.

The beginning of the Studites dates back to the XIth and XIIth centuries. This congregation was revived in Western Ukraine by Metropolitan A. Sheptycky, who became its archimandrite; while his brother, Father Clement, became hegumenos (abbot). The Studites were active in Galicia, Pidlasha, Polesya, and in the region of Lemko. From 1908 on they carried on their work in Bosnia. In 1925, efforts were made to bring them to Canada. Father Jean chose a site above Lake Castagnier. This location, and later a Post Office, were named Sheptycky in honour of Metropolitan Andrew. There a monastery was erected and one-half mile South of the monastery a school for children of the newly arrived settlers was built. The first Ukrainian homesteads appeared near the monastery in 1928.

Spiritual care of the monastery was assumed by Metropolitan Andrew and his brother, Father Clement. Father Jean was appointed superior. At the beginning, the monastery was under the authority of Father Clement, hegumenos of Sviato-Uspenska Laura in Uniw. In March of 1926, three Brothers, Julian, Makar and Basil arrived from Uniw. They were joined by a novice, Br. Raymond, a Canadian.

The plan of Metropolitan Sheptycky to settle a greater number of Ukrainians in Canada and to transfer the Studites encountered several obstacles. The Polish government limited the amount of money prospective settlers could take out of the country. Furthermore, the depression has a discouraging effect on individuals who would have liked to settle in Canada. However, twenty years later, in 1951, a few of the Studites who were able to get to this side of the Iron Curtain arrived in Eastern Canada. They settled at Woodstock, Ontario, where they established their monastery.

В 1966 році канадські українці відзначували 75-річчя свого поселення в Канаді. Загально прийнято, що українська імміграція до Канади почалася в 1891 р. Впродовж свого побуту в Канаді українці проявили багато завзяття й ініціативи та добилися видних досягнень у різних ділянках.

Шукаючи за темою, щоб включити її у відзначування ювілею

творчого 75-річчя, треба задержатися над мало розробленим питанням двох плянів митрополита А. Шептицького. Йдеться про плянове поселення мільйона українців в Галичини, Волині і Югославії на території Канади та перещіплення ченців Студитського Уставу, які мали б забезпечити релігійні послуги для нових поселенців. Нещодавно відновлений Чин Студитського Уставу мав уже за собою коротку практику місійно-душпастирської праці серед українців у Боснії.

Як знаємо, розбудова релігійно-національного життя українців у нових місцях поселення, перед і по першій світовій війні, тісно в'яжеться з особою і діяльністю митрополита Кир Андрея. Не інакше мається справа з українцями в Канаді. Галицький митрополит докладав усіх зусиль і вживав своїх впливів на те, щоб українці могли належно розвиватися та користуватися всіми можливостями розросту в нових країнах, зберігаючи при тому свою релігійну і національну ідентичність.

Здійснення двох плянів Великого митрополита, про які буде мова докладніше у цій соціо-історичній розвідці, мало відбутися в дистрикті Абітібі в провінції Квебек. Про ці справи вже коротко реферовано у 1957 р. в доповіді, у Монреалі підчас річного з'їзду Канадської Католицької Історичної Асоціації.¹ Ці два маловідомі пляни незвичайно були зацікавили Дж. В. Сімсона, проф. Саскачеванського університету в Саскатуні. Він згадував одного разу, чи не шість років тому, що це було для нього новістю, бо про такі пляни нашого митрополита він ніколи не чув. При писанні використані доступні матеріали, давніше призьбрані і деякі, не використані повністю, (зокрема, коли йдеться про листування митрополита Андрея та його брата Климентія, ігумена Студитського Уставу).

Справа українського поселення.

Як відомо, митрополит Андрей від початків своєї діяльності, спочатку як єпископ, пізніше як митрополит, незвичайно живо цікавився долею українських заробітчан. Вони виїздили до різних країн Європи, як теж до Полудневої й Північної Америк. Інші народи мали іміграційні товариства, що старалися помагати різними способами своїм землякам, які йшли на чужину. Ще як ігумен

¹ Canadian Catholic Historical Association, Report, 1957, стор. 83 і наст.

львівського монастиря св. Онуфрія, він перебував підчас двох ферій в околиці Гамбургу на лікуванні.² Там він зацікавився із цілями і завданнями німецького іміграційного Товариства св. Рафаїла. Тому, пізніше, він доручив о. Никиті Будці ввійти у зв'язки з тією організацією та старатися переціпити її на галицький ґрунт. В 1910 р. зорганізовано Т-во св. Рафаїла для охорони українських емігрантів з Галичини і Буковини. Починаючи з 1911 р. це Т-во стало видавати свій місячник «Емігрант», якого редактором аж до виїзду до Канади був о. Н. Будка.

По першій світовій війні уряд ЗДА робив різні труднощі поселенцям із Центральної Європи, в тому з Галичини та Волині. Польський уряд теж від себе ставив окремі перешкоди українським емігрантам за океан. Невеселі вістки приходили від українських поселенців в Югославії. Митрополит Андрей вже давніше думав над пляновим переселенням мільйона українців з Галичини, Волині і Югославії до Канади, щоб у той спосіб допомогти розв'язати питання малоземельних українських селян. Коли ж то тепер уряд ЗДА почав робити різні труднощі, польський уряд від себе не помагав, а тільки утруднював еміграцію, українські патріоти у Львові оснували 14 лютого 1925 р. «Товариство опіки над українськими емігрантами» та стали шукати можливостей розв'язати питання перелюднення в українському селі. Свої очі звернули на Канаду. Сприятлива хвилина надходила.

Але канадський уряд зі страху перед можливостями збільшення комуністичної пропаганди обмежував виїзд до Канади людям із теренів польської республіки. В тому часі в Канаді перебував проф. Іван Боберський, який був урядовцем корабельного підприємства Кунард. Він писав до Львова про великі можливості, які тут були для українського малоземельного селянина. Зокрема степові провінції давали добру нагоду набувати даром землю т.зв. говмстеди (т.зн. 160 акрів землі за оплатою тільки \$ 10.00).

Керівні чинники новооснованого Товариства звернулися за порадою до Владики Митрополита. Кир Андрей думав, що можна було перемогти труднощі федерального уряду в Оттаві щодо виїзду українців. Треба тільки було знайти відповідну особу, яка могла б і зміла успішно інтервенювати у федеральних чинників. Такою

---

² Порівняй, Богдан Казимира, *Митрополит Андрій Шептицький та канадійські українці*, Торонто, В-во оо. Василіян, 1954, стор. 114.

особою на думку митрополита Андрея був ієромонах Йосафат (Жан) Студитського Уставу, який у той час перебував в Югославії.³

Чернець Йосафат і пляни Великого Митрополита.

Побут о. Йосафата в Югославії був зумовлений дорученням Владики Кир Андрея. В 1923 р. О. Жан мав виїздити з Відня у Східню Україну на місійну працю. Одначе ці пляни треба було міняти, бо слід було їхати до Югославії, щоб мужньо ставити чоло наступові російського митрополита Антонія (Храповицького). Тому замість їхати в Україну, о. Жан почав ладитися в дорогу до Боснії. Перед виїздом Митрополит порадив йому вступити до Студитського Уставу, бо так буде краще, коли він виступатиме як чернець-студит. 4 серпня 1923 р. у Відні митрополит Андрей облечив о. Жана як студита, даючи йому свій особистий студитський параман. Крім того дав йому такого листа:⁴ « Отець Йосафат Жан виступає в імені Студитів у всіх справах, що відносяться до монастиря в Кам'яниці. † Андрей, Митрополит. Відень, 6 серпня 1923 р. ».

« Ще того самого вечора », пише о. Жан у своїх споминах, « я поїхав до Загребу, а звідти до Боснії, де майже два роки переживав різні страхіття і навіть сербську тюрму ».⁵

Коли дальша праця ієромонаха Йосафата в Югославії натрапляла на непоборні труднощі, а тепер зближалася хвилинка здійснення плянів митрополита Андрея в Канаді, він вислав о. Жанові листа,⁶ в якому повідомляв, що є змога помогти малоземельним українцям з Галичини, поселюючи їх в Канаді. Далі він просив, щоб о. Жан погодився їхати до Канади, робив старання, щоб федеральний уряд злагіднив іміграційні обмеження для українців і пробував заснувати монастир Студитського Уставу. Товариство опіки над українськими емігрантами вислало д-ра Володимира Бачинського

---

³ О. Йосафат Жан ЧСВВ живе тепер у Василянському монастирі в Грімсбі, Онтаріо. За його віддане служіння Україні Український Вільний Університет наділив його почесним докторатом.

⁴ Цей лист цитує о. Жан у своїх споминах: Митрополит Андрей Шептицький у моїх споминах, друкованих у збірці « Великий Митрополит », Едмонтон, 1954. Бібліотека Католицької Акції, ч. 17, стор. 18.

⁵ Там же.

⁶ Писаний по французьки. Датований: Львів, 26 лютого 1925 р. Оригінал і переклад друкувалися в Логос-і, т. XII, кн. 2, 1961, стор. 128 і 129.

зі Львова, з яким радить зустрітися найкраще в Парижі. Про висилку до Канади разом д-ром Бачинським священника, який налаштував би справу української еміграції, Митрополит пише, що це «саме Боже Провидіння спричинило цей збіг обставин». А про братів студитів говорить він у цьому листі так: «Головним завданням буде запевнити фундацію лаври, без якої ризикуємо втратою всіх можливостей. Нам конечно потрібно мати лавру на чужині. Канада є наче вибраною країною для того із таких причин:

1. легко дістати новиків-кандидатів,
2. в країні панує повна свобода, і
3. поселення дасть нашим ченцям гарне поле праці.

На Вас лежить обов'язок вибрати провінцію, підшукати місце на відокремленні, де можна б оснувати лавру. Мимо всього, прошу Вас мені наперед написати, щоб я міг отримати згоду Преосв. Будки. Вибираючи околицю, глядіть, щоб там було дерево на будову лаври і вода, щоб почати невеличку промисловість. Далі треба дивитися, чи є добрі комунікаційні можливості, здорова околиця, що дозволило б новоприбулим поселюватися...».⁷

Стільки говорив митрополит Андрей у своєму письмі. Крім цього, ще й д-р Микола Заячківський, голова Товариства опіки над українськими емігрантами, написав до о. Жана листа,⁸ в якому від себе просив, щоб він погодився їхати до Канади.

При кінці березня 1925 р. д-р В. Бачинський і о. Й. Жан, представники Товариства опіки над українськими емігрантами, виїхали з Ліверпулю в Англії кораблем до Канади. Виглядало, що пляни Великого Митрополита найдуть скоро своє здійснення. Однак багато ще труднощів треба було перемогти, щоб бодай частинно осягнути намічену ціль.

З квітня 1925 р. обидва українські представники прибули до Галіфаксу. Д-р Бачинський поїхав до Монреалю, а о. Жан вступив до Ст. Фабієн де Рімускі (St. Fabien de Rimouski), щоб відвідати своїх стареньких батьків, яких він не бачив 12 років.

Перші старання.

В Монреалі, 7 квітня 1925 р., о. Жан і д-р Бачинський відвідали керманіча Канадських Державних Залізниць (СНР) п. Блека, який погодився поручити двох українських представників у феде-

⁷ Там же.

⁸ Датований, Львів, 7 березня 1925 р.

ральному міністерству іміграції і колонізації. В тій цілі він написав поручаюче письмо до В.Ж. Ігена, заступника міністра.⁹

Представник федерального уряду прийняв 9 квітня о. Жана і д-ра Бачинського дуже чемно, однак старався придержуватися якнайстрогіше постанов іміграційних законів. Українські делегати вручили йому меморіал у справі українського поселення в Канаді. В.Ж. Іген не був захоплений заходами зі сторони українців, бо боявся, щоб знову не сталося так, як воно було із спровадженням кілька соток « українців » із Куби. Однак поміч міністра Е. Ляпойнта,¹⁰ товариша студій о. Жана в Колегії в Рімускі, Артура Ранделс-а, представника лінії Кунард і інших переломили упередження в міністерстві. Прийшла згода, що до Канади можуть прибувати українці з Галичини, Волині і Югославії (Боснії) на основі афідавітів. За цю акцію мало відповідати Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді.

Щоб здобути в скорому часі якнайбільше число афідавітів, обидва українські делегати почали відбувати поїздки по Західній Канаді, де закладали окремі Комітети, яких завданням було збирати підписані заяви. В скорому часі діяли вже 24 Комітети і було підписаних кілька тисяч аплікацій.

25 квітня о. Жан і д-р Бачинський прибули до Едмонтону. Тут о. Жан зустрів д-ра Теодора Дацкова, свого давнього знайомого з Відня, який дораджував, щоб брати гомстеди в дистрикті Піс Риверу (Peace River), бо це ідеальне місце для українців. Такої самої думки були Едмонтонський єпископ Олері,¹¹ ченці Обляти, д-р Йосиф Булянке, кузин о. Жана, та інші.

Поїздка в околиці Піс Риверу.

Околицю Піс Риверу о. Жан поїхав оглядати сам, а д-р Бачинський вернувся до Вінніпегу. Перед своїм виїздом о. Йосафат отримав поручаюче письмо від єпископа Будки до єп. Груара, Апостольського Вікарія Атабаски.¹² Цей лист у перекладі звучить так:

⁹ Deputy Minister W.J. Egan. Дивись Canadian almanac and directory, 1925, стор. 310.

¹⁰ Minister of Justice and Attorney General Hon. Ernest Lapointe. Дивись: Canadian... op. cit., стор. 296.

¹¹ Henry Joseph O'Leary, римо-катол.архиепископ Дивись: Encyclopedia Canadiana, 1962, в. 8, стор. 16.

¹² Emile Jean Baptiste Marie Grouard, апостольський вікарій Атабаски з титулом єп. Ібори (Ibora). Дивись Encyclopedia..., op. cit., в. 5, стор. 54.

« Його ВПреосвященство Монс. Е. Груар
Груар, Алберта.

Преосвященніші Владико! Цим поручаю Впр. о. Й. Жана, Студиського Уставу з Боснії, делегата Українського Еміграційного Товариства, Вашому ВПреосвященству. Прохаю ласкаво йому помощи виконати його завдання. Вам відданий. Никита Будка єпископ ».

На цьому самому листі єп. Груар дописав:

« Мої Дорогі Пан-Отці! Я теж від себе Вам поручаю Впр. о. Йосафата Жана. Е. Груар, єпископ Ібори, Апостольський Вікарій Атабаски ».

7 травня 1925 р. о. Жан виїхав з Едмонтону до місцевости Груар над озером Лессер Слейв Лейк (Lesser Slave Lake). Разом з ним був о. Фальгер, ОМІ, Генеральний Вікарій єп. Груара. Отець Йосафат записав у своїм щоденнику, що єп. Груар його дуже ласкаво прийняв. Теж священники його єпархії вітали його щиро, показували околиці і помагали віднаходити українські родини. Українські поселенці тішились появою о. Жана, бо дотепер ніхто з священників українського обряду їх не відвідував.

13 травня о. Жан був у Гай Прері (High Prairies), де жило коло 20 українських родин. Для них він відправив Службу Божу і майже всіх відвідав. Звідси поїхав до міста Піс Ривер і до місцевости Бервін (Berwyn), де була німецька колонія. Зчерги, переїхав до іншої німецької колонії, саме Фріденстал (Friedenstal), де мешкало коло 100 німецьких родин, які походили головню з околиць Одеси в Україні і прибули сюди коло 15 років тому. Все було вдержане у великому порядку, фермері жили заможню. У Спирит Ривер (Spirit River), на другому боці ріки Піс Ривер, жило дві українські родини. Черговою зупинкою о. Жана в об'їзді околиць Піс Риверу була місцевість Ройкрафт (Rougroft), де жило 18 українських родин, 3 з Галичини і 15 з Буковини. В неділю 17 травня 1925 р. він відслужив для них Службу Божу на залізничній станції. На відправу прибуло коло 50 осіб, по якій охрестив ще 4 дітей. Пополудні відбулися загальні збори — віче, на яких промовляв о. Жан і пояснив причину своїх відвідин. Українські поселенці були раді почути вістку, що йдуть старання, щоб спровадити їхніх братів по крові та заявляли, що нігде нема кращої землі, як в околиці Піс Риверу. Одначе дораджували, щоб старатися в Оттаві про безпосередню залізничу сполуку з Принс Рупертом, бо під теперішню пору треба платити безпотрібно залізничні оплати (фрахт) до Едмонтону, то є за додаткових яких 500 миль.

Ось так записав о. Жан свої враження із відвідин околиць Піс Риверу: « Я дуже полюбив околиці Піс Риверу. Від п. Лессарда,¹³ директора колонізаційного бюро в Едмонтоні, який пізніше став сенатором, я дістав запевнення, що українські імігранти дістануть говмстеди в околиці Смокі Ривер (Smoky River). Цю околицю я звиджував у товаристві о. Бокене, ОМІ, пароха з Гранд Прері (Grande Prairie). Там можна легко поселити 2 тисячі родин, і то на дуже добрих землях. Пан Лессард запевняв мене, що для нашої чернечої обителі відступить принаймні три секції землі (т.зн. 1.920 акрів — Б.К.). Я відвідав теж Леоніда Жіру,¹⁴ посла з Піс Риверу. Він обіцявав, що коли в цій околиці буде бодай 50 родин, то уряд збудує їм дорогу. Єдиною перепоною у заселюванні цієї території, говорив мені п. Жіру, є брак сполучення околиць Піс Риверу з портом на Тихому Океані, тобто із Принс Рупертом. Цей посол просив мене, щоб в Оттаві старатися за посередництвом міністра Е. Ляпойнта дістати залізничу лінію з Пус Купи (Pouce Coupe) до Принс Руперт ».

Про свої спостереження з цієї поїздки о. Жан докладно звітував митрополитові Андрєві. Тимчасом 29 травня відбулося засідання у Вінніпегу, на якому о. Жан інформував про свою поїздку. Між присутніми були: д-р Бачинський, проф. Ів. Боберський, С. Савула і Д. Ільчишин.

Нові старання в Оттаві і в Квебеку.

В червні о. Жан виїхав до Оттави, де 15 того ж місяця був на аудієнції в міністра Е. Ляпойнта і переговорював з ним важливіші точки поселення українців в околиці Піс Риверу. Одначе, як пізніше виявилосся, найбільшою трудністю було дістати залізничу сполуку з Піс Риверу до Тихого Океану. « Уряд не має на це грошей », говорив міністер Ляпойнт, « а ніяка приватна компанія не візьме на себе такого тягару ». Він то дораджував, щоб розглянутися в околиці Абітібі, бо це далеко ближче і там теж добрі землі. Ще того самого дня о. Жан виїхав до Квебеку-міста.

---

¹³ Alexander James Prosper Edmond Lessard. Дивись Who's who in Canada, 1925, стор 980.

¹⁴ L.A. Giroux, посол з виборчої округи Груар (Grouard) в Алберті. Дивись: Canadian..., op. cit., стор. 325.

Про свої старання в Квебеку писав о. Жан у червні 1925 р. митрополитові Андреві і д-рові Бачинському в своєму звідомленні.¹⁵ Важливіші думки того звіту такі: По авдієнції в міністра колонізації¹⁶ в Квебеку дня 17 червня о. Жан удався до Амос (Amos), де живе Гектор Отіс,¹⁷ посол Квебекської легіслятури з виборчої округи Абітібі. В нього хотів о. Жан докладніше розвідатися про землю і можливості в тім дистрикті. Квебекський посол радив відвідати священиків з околиці і в них засягнути інформацій із першої руки. Тому о. Жан відвідав околиці між озерами Обальські (Obalski) і Кастаніс (Castagnier). Там земля дуже добра, не дуже багато лісу. В озерах багато риби, а в лісах заяці і муси. Провідники запевняли, що попереднього дня бачили великого ведмедя. В горах, які окружали, були поклади золота і міді. О. Жан повернувся задоволений з цієї поїздки, хоч його добре обкусали комарі. У висліді цих відвідин міністер Перолт доручив зарезервувати для майбутніх українських поселенців і під монастир Студитського Уставу три кантони: Кастаніс (Castagnier) і Вассаль (Vassal) у цілості та половину з Дюверні (Duvernay) і Ля Морандієр (La Morgandière). « Вважаю », писав о. Жан, « що Абітібі під сучасну пору є найбільше підходячим місцем для наших українців в Канаді, бо там можна:

1. мати працю: ліси, дороги, шахти,
2. легше жити: багато риби в озерах і ріках, багато різних ягід, між іншим черниці, подостатком мяса з заяців і мусів, є можливість заробітку при лісових роботах,
3. більше свободи: школа, церква,
4. згуртувати разом тисячі українців, бо уряд мені зарезервував околицю для 1,500 родин і є готов зарезервувати ще на десятку тисяч родин,
5. легше перевозити, бо тільки 425 миль віддалює від порту Квебек. Залізнична лінія є віддалена на яких 12 до 15 миль, і недалеко є ріка Гаррікана (Harricanaw River),
6. мати працю при будові доріг, коли настане застій. Посол Отіс мене запевнює, що він видаватиме на ці дороги бодай \$ 5,000 річно,

¹⁵ Написане по французьки. Копія в архіві о.Й. Жана ЧСВВ.

¹⁶ Minister of Colonization, Mines and Fisheries Hon. Jos. E. Perrault. Дивись: Canadian..., op. cit., стор. 366.

¹⁷ Hector Authier, ліберал, заступав виборчу округу в Абітібі. Дивись: Canadian..., op. cit., стор. 367.

7. довше жити, бо клімат дуже здоровий, 1.100 стіп понад поземом моря,

8. закласти наш монастир, бо уряд наділить землею Ченців і Сестер, які забажали б там поселитися ».

Д-р Бачинський був задоволений з нових можливостей в Абітібі, і дня 25 червня 1925 р. приготовано меморіал до заступника міністра В. Дж. Ігена в Оттаві.¹⁸ В ньому говорилося, що представники Товариства опіки над українськими емігрантами, о. Й. Жан і д-р В. Бачинський переговорювали з урядом Квебеку у справі поселення українців у дистрикті Абітібі. Департамент Колонізації, Копалень і Риболовства тої ж провінції погодився зарезервувати для українців гомстеди в округах Дюверні, Ля Морандієр, Кастаніє і Вассаль. На початку з того мало скоритати 1.500 родин, а в майбутньому це число мало збільшитися до 10 тисяч родин. В заключенні українські делегати просили федеральний уряд видати дозвіл на в'їзд для першої частини поселенців. Товариство запевнювало, що тільки вибрані родини скористають із тих можливостей.

В черговому меморіалі, з 30 червня 1925 р., вже по візиті в заступника міністра Ігена, уточнено вимоги дозволу на поселення та вказано на зобов'язання Товариства опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді з осідком у Вінніпегу. Завданням цього Товариства буде зокрема знайти охочих підписувати афідавіти, заопікуватися новоприбулими, а на випадок, коли б запевнену афідавітом працю не можна було отримати, Товариство зобов'язується знайти іншого фермера, де новоприбулий дістане працю. Це було зроблено так на те, щоб не обтяжувати ніякими тягарями уряду. Товариство буде «вдержуватися через річні членські внески і пожертви, складені канадськими українцями». Згадано теж, що з поселення в Абітібі мають скористати українці із земель під Польщею та ті, що перебували в Боснії. Меморіал підписали: д-р В. Бачинський — секретар, о. Й. Жан — делегат.

Товариство опіки над українськими переселенцями.

2 липня 1925 р. прийшла відповідь від заступника міністра Ігена на обидва меморіяли, яка включала в собі угоду й умови щодо «переїзду українських рільників до Канади під проводом

¹⁸ Копія зберігається в архіві о. Й. Жана ЧСВВ.

Товариства опіки над українськими імігрантами. Головною умовою була вимога міністерства, щоб « Ваше Товариство подбало про державний чартер під назвою Товариство опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді ». Далі було сказано, щоб це Т-во не було установою, яка розраховувала б на зиск, мала бути признаною єпископом Будкою як головою греко-катол. Церкви в Канаді, а також митрополитом Шептицьким як головою греко-катол. Церкви в Польщі.

Ціль Товариства св. Рафаїла була схоплена таким реченням п. Ігена: « Ціль Вашої організації є виложена у листі з 25 м.м. Ї можна коротко очеркнути як перевіз українських рільників і домашніх слуг з Польщі, а також з одної або двох інших держав до Канади. Їх мало б розміститися по фармах у Західній Канаді, або в котрійсь іншій частині Канади. Департамент погоджується на ті цілі... ». Далі йдуть сім точок умови, в яких докладно обговорено, як слід переводити спровадження українських імігрантів з Польщі та з Боснії. Перші поселенці повинні скористати з цих можливостей вже в 1925 р.

Отримана відповідь закінчується запевненням, що цю умову « продовжуватимемо так довго, як довго праця поступатиме вдоволяюче. Вірю, що матимете успіх у перевоженні до Канади побажаних поселенців ».

Отець Жан зараз взявся до праці і розіслав обіжного листа до українських католицьких священиків в Канаді. В ньому інформував про старання митрополита Андрея пересилити малоземельних українців до Канади. Він просив помочі в духівництва в тій акції. Заохочував інформувати фермерів, які потребують рільних робітників і домашніх слуг, щоб виставляли аплікації для українців. Далі він просив, щоб на місцях закладали Комітети опіки над українськими переселенцями ім. св. Рафаїла в Канаді.

Акція переведена о. Жаном і д-ром Бачинським дала свої висліди. В рр. 1925-30 до Канади прибули на афідавіти численні українці. В працях обидвох представників допомагала обильно корабельна лінія Кунард, яка відступила була двох своїх кращих людей проф. Ів. Боберського та А. Ранделса. Вона теж у більшості покривала видатки, зв'язані із цією акцією.

Крім цього о. Жан старався реалізувати поруч ще й другий плян Великого Митрополита, а саме перещіпити до Канади ченців Студитського Уставу. Чому митрополитові так залежало на тому? Найперше, Владика митрополит хотів, щоб новоприбулі могли повністю користати з опіки і духовних послуг. Він теж бажав,

щоб відновлений ним Чин мав змогу розгортати свою благодійну працю. Постараймося, отже, подивитися бодай коротко на минуле цього Чина в Західній Україні.

Початки Студитського Уставу.

Віднова ченців Студитського Уставу в Західній Україні — це діло митрополита А. Шептицького.¹⁹ Щоб здержати зростаючий наступ латинських практик в Українській Католицькій Церкві, він постановив відновити по зміслі і літургійній формі український Чин Братів Студитів. Цей Чин завели в XI і XII сторіччі св. Антоній і Теодосій Печерський в Києві. Осідком була Києво-Печерська Лавра. Із жителів цього монастиря вибирали єпископів для українських єпархій та ігуменів для інших монастирів.

В рр. 1896-97 в містечку Олесько недалеко Золочева і в селі Волтвині (Західна Україна) кількох сільських хлопців почали жити спільним життям у молитві і праці. Ними зацікавився митрополит Андрей і в 1901 р. перевіз їх до Вільки, а в 1910 р. до Скнилова, де відкрив для них новіціят. До новіціяту міг вступати кожний, хто хотів вести життя згідно з т.зв. Скнилівським Типіконом, що його склав митрополит Андрей. Там були зібрані всі чернечі правила, що їх придержувався сам митрополит Андрей. В 1919 р. студити переїхали до Унева, пов. Перемишляни, де стали вести свій новіціят. Тут вони займалися управою ріллі, вели велику домашню господарку і працювали по різних ремісничих робітнях. При монастирі існувала теж малярська школа і переплетня. У 1935 р. набули друкарську машину і стали видавати місячник «Ясна Путь» для внутрішнього вжитку і місячник «Промінчик Сонця Любови» для народу. При монастирі був сиротинець для хлопців, в якому жило коло 40 сиріт.

Студитський Чин гарно розвивався. В 1921 р. Митрополит уфундував ім монастир у Зарваниці, пов. Підгайці. В 1925 р. постав монастир Лавра св. Івана Хрестителя на Личакові-Кайзервальді. Сюди в 1930 р. Митрополит спровадив із села Кривка, пов. Турка, чудову кедрову церкву. Крім цього, вони ще мали на горішнім Личакові у Львові кілька домиків, в яких містилася бурса і сиротинець.

---

¹⁹ Історія цього Чину коротко зібрана в книжечці о. А.М. Амман — ієромонах Марко: Ченці Студитського Устава. Едмонтон, 1955. Бібліотека Католицької Акції, ч. 19.

У 1931 р. прибули 3 місійні станиці: на Підляшші (Заболотів і Шістка) і на Поліссі. В 1935 р. перебрали фундацію ім. Іллі й Іванни Кокорудзів з церквою в Дорі пов. Надвірна. Там відкрили ремісничі робітні, що мали бути зав'язком школи гуцульських виробів. В 1935-37 р. оснували монастир св. Андрея в Лужках за Перегінськом.

В 1936 р. отримали від Митрополита будинок при вул. Петра Скарги у Львові (кол. дяківська бурса). Там приміщено бібліотеку «Студіон». Крім цього, ще мали парафію в Коростові коло Скольного і монастир у Фльборинці на Лемківщині. Перед 2 світовою війною мали: 8 монастирів, з того 6 у Львівській архієпархії, 1 у Станіславівській єпархії та 1 в Апостольській адміністрації Лемківщини. Крім цього 1 дім у Перемиській єпархії і 3 місійні станиці на Підляшші і на Поліссі. Були теж спроби працювати поза межами Західної України. В 1908 р. студитські місіонарі виїхали на працю до Боснії, а в 1925 р. йшли старання переціпити їх до Канади.

Головним настоятелем був сам митрополит Андрей з титулом архимандрита. Його заступником був о. Климентій Шептицький з титулом ігумена. Чернече життя було нормоване студитськими правилами, т.зв. Студитським Типіконом, що його виготовив і в квітні 1937 р. закінчив ієромонах Климентій. Осідок Чину був в Уневі. Матірньому монастиреві підлягали всі інші обителі, що їх очолювали настоятелі. По смерті митрополита Андрея другим в черги архимандритом став ігумен Климентій.

У 1939 р. усіх ченців Студитського Уставу було 221 осіб. З того 22 ієромонахів, 13 ієродияконів, 82 схимонахів, 41 рясофорів, 45 архаріїв і 18 новиків. З приходом большевиків у 1944 р. їх зустріла та сама доля, що інші українські католицькі чернечі Чини. Поважне число студитів згинули як мученики (ієромонахи: Януарій, Рафаїл, Климентій, Мартин та інші). У Свято-Успенській Лаврі в Уневі влаштовано концентраційний табір для українського духовництва, яке не визнало большевицького православ'я.

Митрополит пам'ятав теж про черниць Студитського Уставу. Їх матірний дім — монастир в Якторові, пов. Перемишляни, де був теж новіціят і мав назву монастир Покрова Пресв. Богородиці. Студитки займалися рільництвом, шиттям, виробом церковних річей, веденням дитячих ясел, садків і сиротинців. Вони мали ще 7 своїх дочерних домів, саме: Львів — Убоч, Львів — Брюховичі, Перемишляни, Унів, Гаї Великі коло Тернополя, Скалат і Лю-

бешка коло Бібрки.²⁰ Головною настоятелькою була ігуменя Йосифа Вігер, яку в 1946 р. большевики засудили на 30 років каторги. До 2-ої світової війни всіх Студиток було 72 особи. Всі вони залишилися в Україні. По 2 світовій війні ієромонах Іван Студитського Уставу оснував монастир студиток у Німеччині, які у Крефельді (Вестфалія) ведуть старечий дім.

Невеликій частині ченців Студитського Уставу вдалося було вийти з України. Вони заклали (12 осіб) свій дім у Буке (Вестфалія). У 1949 р. 9 братів та 1 ієромонах з дяконом переїхали до Бельгії, де 2 роки перебували в Шевтонь в обителі Ченців Венедиктинців. В 1951 р. переїхали до Східної Канади і осіли на фермі у Вудсток, Онтаріо. По цей бік залізної заслони живе тепер 18 осіб, з того в Німеччині 2, в Італії 8 і в Канаді 8 осіб. Мають 7 ієромонахів, 2 ієродияконів і 9 братів.²¹

Старання перещипити Студитів до Канади.

Щоб могли почати відповідну акцію в тій справі, треба було мати згоду ординарія місця. Ним був єпископ Кир Никита Будка який дав о. Жанові окреме письмо такого змісту:²²

« До всіх, хто зацікавлений! Цим запрошую Братів Студитів з Боснії або з Галичини прибути до Канади. Воднораз стверджую, що їх приймаю до моєї єпархії з о. Жаном Студитського Уставу як настоятелем, який організує нову колонію в Абітібі. Я допомагатиму їм, щоб вони в ніякий спосіб не стали тягарем для Канади, але були правдивими піонерами в новій колонії Єп. Никита Будка, український греко-католический єпископ у Канаді ».

Також місцевий єпископ Людвик Реом (L. Rheaume OMI) з єпархії Гейлібурі (Haileybury), прихильно поставився до того і своїм письмом благословив приїзд ченців Студитського Уставу.²³ Воно звучало так: « Впр. о. Йосафат Жан, Студит. Ляндірієн, Квебек. Дорогий Пан-Отче! Письмом з 15 липня 1925 р. Ви отримали повноважність від Преосв. Никити Будки, Вашого Ординарія, закласти

²⁰ Такий стан був на 1 січня 1944 р. Порівняй: Спис греко-католического духовенства Львівської Архiepархії (стан з дня 1 січня 1944). Львів, 1944. Стор. 46.

²¹ Частина про початки Студитського Уставу приспособив із статті-гасла, що виготовив для ЕУ (2).

²² Датоване, Вінніпег, Ман., 15 серпня 1925 р. Ч. п. 30-25. Зберігається в архіві о. Й. Жана ЧСВВ.

²³ Датоване, New Liskeard, Ont., 15 вересня 1925 р. Ч.: 3477. Писане по французьки, зберігається в архіві о. Й. Жана ЧСВВ.

нову колонію українців (в оригіналі русинів — Б.К.) в Абітібі. Тому, що Владика має повне право самий рішати в справах українців, не питаючися думки інших єпископів, Вам непотрібно апробати лат. єпископа території, яка Вам призначена. Зі свого боку цілком не противлюся заложенню Вашого монастиря, бо він і так не буде під мою юрисдикцією. Тому продовжуйте, ВПреподобний Отче, свій плян. Виконуйте його з розсудком і повільно. Треба старатися дати тривкі основи колонії, заки вона стане надто численна. На мою скромну думку, цей плян повинен стати достойним засобом спасіння полишених душ, наших дорогих українців. Радо та з цілого серця благословлю Вас самих і діло, яке розпочинаєте. Вам відданий в Христі Люї Реом ОМІ, єп. Гелейбурі ».

Ієромонах Йосафат вибрав гарне місце на монастирську обитель над озером Кастаніє. Це місце, як і пізнішу пошту, названо в честь митрополита Андрея іменем Шептицький. Там то збудовано пізніше одноповерховий будинок-монастир біля озера, а опісля півтора милі на південь від монастиря збудовано на нарізній площі школу для української дітвори. На початку 1928 р. почали приїздити перші поселенці з Галичини. Коло монастирських забудовань поселилося яких 15 родин, які стали орати свої наділи і управляти землею. Кожний поселенець діставав говмстед, який мав 100 акрів за ціну \$ 10.

Та заки постала монастирська обитель, треба було витратити неодну годину праці, зужити багато зусилля, щоб приспособити місце, відповідне під мешкання. Ще в липні 1925 р. ієромонах Жан купив у Квебеку — місті невеликий моторовий човен, щоб могли користуватися комунікацією на ріці Гаррікана. Цей човен називався « Вовк із Квебеку » (Le loup de Quebec). Щоб довідатися, як найкраще повести фармерування в тій околиці, то о. Жан зв'язався з федеральною рільничою дослідчою станцією коло Амос. Заки можна було сяк-так наладрати працю, слід було користати з чемности і помочі інших. Багато тут поміг о. Альфонс Шапло, парох із Ляндієн (Landrienne), який відступив о. Жанові безкоштовно мешкання і харчі, коли він перебував у Ляндієні. Серед різних трудів і клопотів піонерських днів, пошта принесла ієромонахові Йосафатові потішаючого листа від Владики Андрея.²⁴ Митрополит писав так:

« Дорогий Отче Йосафате! Я отримав Ваші листи і карточки.

²⁴ Датований, Львів, 12 липня 1925. Писаний по французьки, зберігається в архіві о. Й. Жана ЧСВВ.

Остання з 8 червня зі Сифтону і ця друга, в якій говорите про поселення в дистрикті Піс Риверу. Тяжко приготувати фундацію як таку, коли ще нічого не зроблено, т.зн., коли нема ще цілком певних даних. Щодо Сестер, то Сифтон не підходить. Їх монастир — це щойно початок, який повинен поволи розвиватися, щоб щось із того вийшло. Спасибі за світлини Ваших Родичів і Братів. Мій глибокий поклін Вашій Матері і Батькові, всім Братам, Сестрам і Кузинам, словом цілій родині. До побачення. Хай Господь благословить Ваше підприємтя і цілу подорож. Здоровлю Вас по братньому. † Андрей, Митрополит ». Далі йде ще дописка на тому самому папері:

« По написанні цього листа, я отримав Ваше письмо з Монреалю з датою 27 червня. Це далеко краще (зн. Абітібі — Б.К.), як Піс Ривер, що в дуже далеко. Одначе не спішіться. Це забагато сіяти збіжжя для поселенців, які ще не рішилися виїздити і яких ще не вибрано. Це не Ваше завдання (Церкви) наглядати за еміграцією. Ми можемо її справляти, але нічого більше. 50 родин буде можна легко найти. Хай буде Господеві слава за Ваш успіх. † Андрей, Митрополит ».

Це були наче найголовніші напрямні для о. Жана у виконванні плянів Великого Митрополита. Це загально відомо, що він ніколи нікому не хотів накидати свої думки, а тільки дораджував. Так було і тут.

Щоб почати роботу, о. Жан закупив на початкову господарку пару волів за ціну \$ 140, дискову борону, старий віз (\$ 40), найняв двох людей до помочі і став працювати над озером Кастанів. Недалеко був сухий ліс, звідки брали матеріял на будову дому. За три тижні була готова хата, розміром 20 фітів на 20 фітів. Дах дали з льогів і накрили папером. За посередництвом посла Отіє отримали \$ 500 допомоги на збудовання моста на недалекій річці та на направу дороги. Із заощаджених грошей, бо самі теж працювали при тій роботі, закуплено бляху і пізно восени покрито дімок бляхою. Одначе надходила зима і коло самого озера неможливо було зимувати. В тому то часі о. Жан дістав кандидата в ценці. Новиком зголосився Реймонд Лямберт, канадський француз.

Треба було шукати нового приміщення. В пригоді стало міністерство колонізації, яке мало фарму з хатою, віддаленою 4 милі від Ляндірієн на дорозі до озера Кастанів. Воно відступило її о. Жанові. Про своє життя о. Жан записав так:²⁵ « Я зараз почав направ-

²⁵ Дивись: Студити в Канаді (машинопис із 1954 р.), стор. 19-20.

ляти ту хату, щоб була вигідна і тепла в зимі, приспособив теж стайню. Мій новик, Реймонд Лямберт, мені помагав у всьому і був задоволений, хоч ми обидва бідували. В тій хаті я зробив маленьку капличку, де тримаю Найсв. Тайни і де правлю Службу Божу ».

Про те, як справи поступали на новому місці о. Жан повідомляв єп. Будку, свого Владику, який радів кожною вісткою. В листопаді 1925 вислав о. Йосафатові листа такого змісту:²⁶

« Дорогий Отче Йосафате! Багато наглих справ не дали мені змоги подякувати Вам дотепер за желання та потішаючі відомості з фотографіями з Вашого нового поля праці в Абітібі. Дякую і щиро тішуся, що початок зроблений добре, вже і новик найшовся. Дасть Бог, діло піде. Я Вам вислав грамоту на надзвичайного сповідника Сестер у Монреалі. Прошу їх кілька разів до року відвідати. Хай Бог благословить Вас і Брата Реймунда. † Никита, єп. ».

Побільшуючи свою господарку, о. Жан купив коня і сани, бо їздити зимою волами було небезпечно і тяжко. В зимі того ж року о. Дудемен, парох із Амосу, подарував о. Жанові спіжевий тисячу фунтовий дзвін. Цей дзвін о. Жан пізніше примістив коло школи, півтора милі від озера Кастанів.

Вказівки митрополита Андрея та ігумена Климентія.

Ієромонах Йосафат уважав своїм обов'язком писати митрополитові Андрєві та ігуменові Климентієві про свої успіхи та труднощі. Від них він отримував відповіді із вказівками, порадами, висловами потіхи та розради. Дасть Бог, що одного дня буде змога опрацювати те листування, його відповідно приспособити критичними заввагами та опублікувати — як ще один із причинків вивчення історії канадських українців та старань митрополита Андрея йти з поміччю своїм братам.

Важливим у цьому питанні є лист, що його отримав о. Жан зимою 1926 р.²⁷ Там Митрополит писав таке: « ...Брати, яких Вам посилають з Унева, є добрими і виробленими ченцями. Надіюся, будете з них задоволені. Це зрозуміле, що Ви є настоятелем, ігуменом монастиря, який закладаєте, і цей монастир матиме новіціят.

²⁶ Датований, Вінніпег, 11 листопада 1925.

²⁷ Датований, Львів, 14 січня 1926. Писаний по французьки, зберігається в архіві о. Й. Жана ЧСВВ.

Цей монастир упродовж кількох років, то є до хвилини, коли буде досить великий і не потребуватиме матірної Лаври, буде підчинений ігуменові тієї Лаври (т.зн. Свято-Успенської Лаври в Уневі — Б.К.). Далі, цей монастир є Студитським монастирем, чи зчасом Лаврою, в якій ченці будуть жити згідно з Правилами Отців і Конституціями (над ними ще працюють) нашої Лаври і наших монастирів. Заки западе рішення на його відокремлення (цей монастир-Лавру у Канаді — Б.К.) відвідає ігумен з Унева, за три чи чотири роки, якщо вважатимете за вказане. Пізніше, він стане незалежним монастирем чи Лаврою, але з'єдиненим у спільноту з нашими монастирями, маючи разом з ними спільні збори, які будуть збиратися згідно з Конституціями.

Мене повідомляють, що Ви вже маєте дозволення від Преосв. Будки. Не знаю, як уряди Квебеку і Оттави дивляться на фундацію?... Щиро дякую за світлини. Вони дають мені уявлення про красу терену і чудове озеро.

Ще кілька питань: як далеко віддалене це місце в кілометрах від залізничної станції і на якій лінії? Яке місто є найближче? Чи поселення є далеко від місця, де Ви почали будувати монастир? Чи земля є заінкорпорована на монастир? Що ще треба робити, щоб провінційний уряд визнав монастир як такий? Вкінці, Ви добре знаєте, що найменші деталі нас цікавлять, тому розкажіть нам про все якнайдокладніше. Чи Ваш новик є канадським французом із Квебеку? До побачення. По братньому здоровлю Вас і Вашого новика.

Хай Господь благословить Вашу установу і дозволить створити велику школу святости для цілої околиці, заселеної, якщо Всевишній захоче, многими поселенцями. † Андрей, Архiepіскоп ».

Ось так, у найзагальніших зарисах Митрополит уявляв собі переціплення братів Студитського Уставу до Канади. Це були початки, і сам матірний дім в Уневі зуживав багато уваги Владики Андрея та о. ігумена Климентія.

Незвичайно щирі і батьківські теж листи о. ігумена Климентія. Їх небагато, так як і невелика літературно-письменницька спадщина по цім українським ісповіднику. Все, що він писав та публікував було в більшості друковане в чужинецьких виданнях. Ієромонах Климентій, з чернечої скромності, не підписувався, а тільки вживав ініціалів, про які знали лише найближчі з його оточення.

Листом з 15 січня 1926 р.²⁸ о. Климентій повідомляв о. Жана,

²⁸ Писаний по французьки, зберігається в архіві о. Й. Жана ЧСВВ.

що того дня виїздять з Унева через Львів, Данціг кораблем Каледонія до Галіфаксу три ченці-брати Студитського Уставу: Юліян, Макарій і Василь. По різних перешкодах прибули вони в березні 1926 р. до о. Жана і стали з ним разом працювати.

Виглядало, що обидва великі пляни Великого Митрополита принесуть обильні плоди. Вдасться поселити пляново малоземельних українців з Галичини, Волині і Югославії та перещипити ченців Студитського Уставу, які мали духовно обслуговувати тих нових поселенців. На підставі вимаганих афідавітів, так як вимагав федеральний уряд, прибуло поважне число українців в рр. 1925-1929. Одначе перешкоди у суцільному поселюванні українців у дистрикті Абітібі із боку польського уряду, обмеження при вивозі грошей та депресія, яка навістила була цілий світ, в тому і Канаду, були одними із причин, що шляхетний плян митрополита Андрея та передових українців, не вдалося перевести повністю в життя.

* * *

Докладніше простудіювання і опрацювання цих двох плянів митр. Андрея незвичайно вдячна тема. Одначе вона вимагає прослідити листи і всі матеріяли, що зберігаються в провінційному і федеральному архівах. Без цього не буде повного образу. Дай Боже, щоб у недалекому майбутньому найшовся студент, який студіює слявістику в одному з канадських університетів, та у своїй дипломовій праці зайнявся цією сторінкою з історії українського поселення в Канаді.

ПІЗНІША ПЕРЕПИСКА

В цій частині подаємо листування митрополита Андрея та його брата о. Климентія до о. Й. Жана, тоді ченця Студитського Уставу, у справі поселення українців у Канаді та переціплення ченців Студитського Уставу до цієї країни. Листи ці є важливі та є історичної вартости, бо становлять причинок до історії українського поселення в Канаді, вказують на ширину зацікавлення Владики Митрополита, виявляють його послідовність у стараннях допомогти своїм братам, зберігають його думки у справах церковних, зокрема у питанні відновлення українського Чину Братів Студитського Уставу. Ці листи вказують теж на глибину духового життя двох братів, Андрея і Климентія, їх підхід, засоби та поучування у вирощуванні духовних дітей.

Подаємо теж листа о. Й. Жана, що його він писав до митрополит Кир Андрея, в якому вказував на початкові труднощі у розбудові монашої Лаври в Ляндієн. Незвичайно цікавим і цінним є лист-відповідь о. Климентія з 6 травня 1926 р., де ігумен Свято-Успенської Лаври монахів Студитського Уставу в Уневі висловлює свої думки щодо ведення душ у їхньому вдосконалюванні. Збережені листи о. Климентія важливі під біографічним і бібліографічним оглядами, бо дуже мало маємо з його літературної спадщини. Хоч він співпрацював у різних богословських журналах, куди висилав статті, писані звичайно по-французьки, то як каже о. Марко (Стек), Студитського уставу,¹ «цих його праць пером не вдається нікому зібрати, бо їх він із покори і монашої скромности не підписував, а тільки вазначував буквами. Які були його букви, ніхто не знав, навіть люди з найближчого оточення. Єдиним його твором, що залишився як свідок великої трудолюбивости, великого богословського знання і монашої аскези, є якраз Студитські Правила, над якими ієромонах Климентій працював довгі роки свого чернечого життя».

---

¹ О.А.М. Амман - Ієромонах Марко, *Ченці Студитського Устава*, Едмонтон, 1955, стор. 30.

Ми, зацікавлені у досліджуванні історії УКЦеркви, є у щасливому положенні, що зберігся лист митрополита Андрея в 4 листопада 1924 р., адресований до ченців Студитів Унівської Лаври. Радіють цим листом і ченці студити, які опинилися по цей бік залізної заклони, бо лист, поміщений у відписі у Студитських Правилах,² про що буде докладніша мова далі, є достовірний. Це єдина, відома дотепер автентична копія,³ завірена власноручним підписом студитського архимандрита Андрея, до своїх духовних дітей в Уневі, бібліографічний унікат. З цього листа бачимо, як правим був Митрополит у своїх дораджуваннях ченцям Студитського Уставу, зокрема, коли йдеться про обрядові справи. В той час, не всі українські духовні кола розуміли належно Великого Митрополита.

Подаємо теж листа д-ра В. Бачинського, що його він вислав о. Жанові, який в той час ще був у Югославії.

Матеріал поданий тут у такому хронологічному порядку:

I. Листування митрополита Андрея

II. Листування о. Климентія

III. Лист о. Жана до Владики Митрополита

IV. Лист митрополита Андрея Монахам Студитам Унівської Лаври; Письмо Священної Конгрегації для Справ Східної Церкви, адресоване до Кир Андрея і бібліографічне описання примірника Студитських правил, що ними користувалися Ченці Студити в Ляндриєн.

V. Лист д-ра В. Бачинського до о. Й. Жана.

I. Листування митрополита Андрея.

Це листування включає 5 листів і 2 карточки.⁴ Це листування писане у французькій мові. Листи є в часів, як подано: 1) Львів, 26 лютого 1925 р.; 2) Львів, 12 липня 1925 р.; 3) Львів, 14 січня 1926 р.; 4) Львів, 20 березня 1926 р.; 5) Львів, 18 квітня 1926 р. Карточки висилано: 1) Арона, 1 грудня 1925 р. і Рим, 6 грудня 1925 р. Найперше подаємо французькі оригінали, опісля йде переклад.

При цій нагоді дякуємо о. д-рові П. Качурові за поради і зав-

² Зберігається в о. Й. Жана ЧСВВ в Грімсбі, Онтаріо.

³ Гером. Марко (Стек) у листі до автора: Н. Кемлупс, 26 березня 1964 р.

⁴ Листування, про яке тут мова, зберігав о. Жан у своєму архіві, опісля його включено до Василянського архіву в Мондері, Алта.

ваги при перегляданні машинопису. При перекладі листів робимо інколи вставки, які влегшують читання. Такі вставки подаємо у дужках разом із моїми ініціалами. В інших випадках, коли нема ініціалів, т.зн., що сам автор уживав дужок у своєму листі. Відкличники, якими час-до-часу користуємося, є на те, щоб пояснити, на нашу думку, неясне місце.

a) Листи

In pace!

Léopol, le 26/2 1925.

Cher Père Josaphat,

Je reçois votre lettre du 16 février. Qu'elle est allée longtemps! Avec elle presque une demande d'envoyer au Canada un prêtre pour arranger des questions concernant l'émigration ukrainienne. Vu que votre lettre contenait la demande que faire? où aller?, je crois que cette coïncidence est donnée par la Providence. Voici la question. Des Sociétés de Navigation intéressées à l'émigration de nos gens demandent à notre Société d'Emigration d'envoyer au Canada un Délégué et un Prêtre. Le délégué est Mr. Vlodymyr Baczyński, le gros, (Léopold, Kosciuszko 1A). La Société couvre les frais du voyage, les bateaux partent de Liverpool (c'est la Cunard Line). Si vous êtes d'accord pour aller au Canada, — moi j'approuve ici — télégraphiez à Baczyński « Suis prêt » ou quelque chose d'analogue, et attendez son télégramme. Vous pourriez vous rencontrer à Paris, par exemple. Il vous restituerait les frais du voyage Križevci-Paris, et payerait le reste. Si vous pouvez trouver l'argent pour le voyage jusqu'à Paris — décidez. Si vous ne pouvez pas avoir cet argent exprimez-le dans le télégramme. Ceci serait même peut-être mieux, c-à-dire que l'on vous envoie l'argent nécessaire à Križevci, et écrivez-moi. L'expédition est projetée bien vite, on voulait prendre le bateau qui quitte Liverpool le 7 mars, mais il paraît que c'est impossible. Maintenant du point de vue des Studites et de l'Église le but serait d'assurer la fondation d'une Laure sans laquelle nous risquons toujours de perdre tout fondement. Une Laure à l'étranger nous est nécessaire et la Canada est un pays comme désigné pour ce but, à cause:

1) de la facilité à avoir des recrues-des candidats, 2) de la liberté pleine, 3) de l'émigration qui donnera à nos moines un beau champ de travail. Cela dépendrait de vous de choisir la province, la solitude où on pourrait fonder la Laure. Je vous prierais tout de

même de m'écrire d'avance, afin de pouvoir obtenir le consentement de l'Évêque, Mgr. Budka. Pour choisir l'emplacement il faudrait voir s'il y a du bois pour bâtir la Laure, de l'eau pour un peu d'industrie, les communications assez bonnes, l'emplacement salubre, la contrée qui permettrait aux émigrés de s'installer. J'attends avec impatience votre décision. Si c'est nécessaire je pourrais vous envoyer de l'argent mais cela dure longtemps. Vous pourriez prendre de l'argent des Frères s'ils en ont ou de Mgr. Niaradi. Mais je crois que la Société qui a probablement à Zagreb une agence peut vous donner les frais du voyage. Au revoir. Que Dieu dirige vos pas. Votre voyage serait une mission très importante. Au revoir.

† ANDRÉ, *Métropolitte*

Український переклад:

В мирі!

Львів, 26 лютого 1925 р.

Дорогий Отче Йосафате!

Саме отримав Вашого листа з 16 лютого. Як довго треба було на нього чекати! Разом з ним приходить інше письмо, рівнозначне проханню вислати до Канади священика, який наладнав би справу української іміграції. З уваги на те, що в листі питається, що робити?, куди йти?, я вважаю, що саме Боже Провидіння спричинило цей збіг обставин. У чому справа. Корабельні підприємства,⁵ що є зацікавлені в еміграції наших людей, звернулися до нашого еміграційного товариства (т.зн. Товариства опіки над українськими емігрантами — Б.К.), щоб вислали до Канади свого представника і одного священика.

Цим делегатом є Володимир Бачинський, той великий,⁶ (Львів, Костюшки, ч. 1А). Товариство покриває кошти подорожі. Кораблі від'їжджають з Ліверпулю (це лінія Кунарда). Якщо годитеся їхати в Канаду, то я це благословлю, а Ви телеграфуйте Бачинському «я готовий» чи щось подібного і чекайте його телеграми. Ви мо-

⁵ Тими корабельними підприємствами були: «White Star Line», «Canadian National» і зокрема «Cunard Line».

⁶ Митрополит знав, що о. Жан зустрічався під час його дипломатичної служби у Відні з кількома Бачинськими (Євген, Лев, Юліан), тому Володимира окреслив «великий», щоб о. Жан міг скорше зорентуватися про кого мова.

жете, наприклад, зустрітися в Парижі. Він Вам зверне кошти подорожі в Крижевець до Парижу і заплатить решту. Рішайте, чи можете знайти гроші на подорож аж до Парижу. Якщо їх у Вас не буде, то телеграфуйте. Так навіть може буде краще, т.зн. Вам вишлють гроші до Крижевець і напишіть мені.

Вивід запроєктовано доволі скоро. Є в пляні, щоб брати корабель, який вирушає в Ліверпулю 7 березня. Але здається, це буде тяжко здійснити.

А тепер у справі Студитів і Церкви. Головним завданням буде запевнити фундацію Лаври, без якої ризкуємо втратити всяку основу. Нам доконче потрібно мати Лавру на чужині, і Канада є наче вибраною країною для того із таких причин:

1. легко дістати новиків-кандидатів,
2. в країні панує повна свобода, і
3. поселення дасть нашим ченцям гарне поле праці.

На Вас тяжить обов'язок вибрати провінцію, підшукати місце на відокремленні, де можна б оснувати Лавру. Мимо всього, прошу Вас мені наперед написати, щоб я міг отримати згоду Преосв. Будки. Вибираючи околицю, глядіть, щоб там було дерево на будову Лаври і вода, щоб почати невеличку промисловість. Далі треба дивитися, чи є добрі комунікаційні можливості, здорова околиця, що дозволило б новоприбулим поселюватися.

Нетерпеливо очікую Вашого рішення. Якщо потрібно, я можу вислати Вам гроші, але це буде довго тривати. Краще їх візьміть від Братів (т.зн. Студитів — Б.К.), якщо вони мають гроші, або від Преосв. Наряді. Але мені здається, що Товариство має в Загребі своє агенство, яке зможе покрити кошти Вашої подорожі. До побачення. Хай Бог благословить! Ваша поїздка буде дуже важною місією. До побачення.

† Андрей, *Митрополит*

In pace!

Léopol, 12/7 1925.

Cher Père Josaphat!

J'ai bien reçu vos lettres et cartes, la dernière du 8/6 de Sifton, aussi celle que vous avez écrite au sujet de Peace River. Il est bien difficile de préparer une fondation tant qu'elle n'est qu'un projet non réalisé, c.à. d. tant qu'on n'a pas de données tout à fait exactes et un sujet réalisable. Pour les Soeurs Sifton n'est pas possible, leur

couvent, c'est un commencement qui doit se développer lentement pour devenir quelque chose. Merci beaucoup pour les photos de vos bons parents et frères. Mes saluts bien respectueux à Mme votre Mère, à Mr votre Père, à tous vos Frères, Soeurs et Neveux — à toute la famille.

Au revoir. Que Dieu bénisse toute votre entreprise et votre voyage. Je vous salue bien fraternellement.

† ANDRÉ, *Métropolitte*

J'avais déjà écrit cette lettre quand je reçois votre lettre de Montréal écrite le 27/6. C'est beaucoup mieux que la Peace River qui est beaucoup trop loin, mais ne vous pressez pas. C'est trop de semer le blé pour les colons qui n'ont pas encore décidé de venir et qui ne sont pas choisis. Ce n'est pas votre affaire (l'Église) de pourvoir à l'émigration, nous pouvons la diriger, mais rien de plus. Mais 50 familles se trouveront facilement. Deo Gratias pour votre succès.

† ANDRÉ, *Métropolitte*

Український переклад:

В мирі!

Львів, 12 липня 1925 р.

Дорогий Отче Йосафате!

Я отримав Ваші листи і карточки, останню з 8 червня зі Сифтону, як і цю, в якій говорите про поселення у Піс Ривері. Тяжко приготувати фундацію, яка ще не є здійсненим проєктом, т.зн. нема докладних даних і відповідного об'єкту. Сестрам (т.зн. Студиткам — Б.К.) Сифтон не відповідає, бо їх монастир є тільки в початках і треба часу, щоб до чогось розвинувся.⁷ Дякую сердечно за світлини Ваших добрих родичів і братів. Мій глибокий поклін Вашій Мамі і Батькові, всім Братам, Сестрам і Кузинам, словом цілій родині.

До побачення. Хай Господь благословить Ваше підприємства і подорож. Вітаю Вас по братньому,

† Андрей, *Митрополит*

---

⁷ О. Жан хотів спровадити до Канади теж Сестер Студиток. Цьому допомагав єпископ Кир Никита Будна. Однак латинський архієп. Сінот із Вінніпегу не хотів передати дому у Сифтоні, бо Сестри Служебниці, які там передтим були, не вплатили були останньої рати. Дивись: о. Й. Жан у листі до мене: Едмонтон, 8 квітня 1958 р.

[П.С.] По написанні цього листа, я одержав Вашого листа з Монтреалю від 27 червня. Нова місцевість краща за Піс Ривер, який за далеко, не спішіться. Це забагато сіяти збіжжя поселенцям, які ще не рішилися емігрувати, і їх не вибрано. Воно не є Вашим завданням (т.зн. Церкви) наглядати за еміграцією, ми можемо її справляти, але нічого більше. 50 родин можна буде легко підшукати. Хай Богові буде слава за Ваш успіх.

† АНДРЕЙ, *Митрополит*

In pace!

Léopol, 14/1 1926.

Mon bien cher Père Josaphat!

Me voici rentré à Léopold après un voyage de 3 mois (Carlsbad, Belgique, Rome, Paris) pendant lequel je vous ai écrit une lettre, ou une carte, je crois, d'Arona où je me reposais après la longue et pénible cure de Carlsbad. Mais l'adresse que vous aviez écrite sur votre lettre la renvoya à Léopol (Landrienne tout court ne me semblait pas suffisant). Je suis revenu juste pour les fêtes, à temps pour vous envoyer mes meilleurs souhaits de bonne année pour vous, vos parents et votre belle oeuvre si bien commencée! Que Dieu la bénisse et la fasse prospère. Après demain partent de Léopol les Frères destinés à la fondation canadienne. Ce sont eux qui vous portent cette lettre (avec une autre de Paris de Mr. D.). Ici j'ai trouvé votre lettre écrite le 8 décembre qu'on ne m'a plus renvoyée. J'étais entre Rome et Paris. Merci de tout mon coeur. Les Frères qu'on vous envoie d'Uniw sont bons, et bons moines, j'espère que vous en serez content. Il est donc entendu que vous être le supérieur — l'hégoûmène du monastère que vous fondez, que ce monastère aura un noviciat et qu'il sera pendant quelques années, c.à. d. jusqu'au moment où il sera assez grand pour ne plus avoir besoin de la Laure-Mère, soumis à l'hégoûmène de cette Laure, qu'il est un monastère Studite ou avec le temps une Laure, vivant d'après la Règle des Pères et les Constitutions (encore en voie de formation) de notre Laure et de nos monastères et qu'avant la décision de son indépendance il sera visité par l'Héhoumène d'Uniw, si vous le trouvez bien, dans trois, quatre ans et puis comme monastère ou Laure indépendante, qu'il restera uni avec nos monastères en Congrégation, ayant avec eux les chapitres communs, rassemblables d'après les Constitutions. On me dit que vous avez déjà les lettres de fondation de Mgr Budka. Je ne sais pas comment le gouvernement de Québec ou celui d'Ottawa

prennent cette fondation. Le terrain: est- ce juste qu'il est à peu près de 500 à 600 hectares (l'acre anglais équivalent à 40 ares?)

Merci beaucoup pour les photographies, elles donnent une idée de ce qu'est ce beau terrain et ce beau lac. Mais voici encore des questions: à combien de kilomètres est-il éloigné de la station du chemin de fer et de quelle ligne? Qu'elle est la ville la plus proche? Les colonies sont-elles bien loin de l'endroit où vous avez commencé à bâtir? La terre est-elle inscrite au nom du Monastère? Que faudrait-il encore pour que le Monastère soit considéré comme tel par le Gouvernement de la Province? Enfin vous savez que tous les petits détails nous intéressent: donc donnez-nous en le plus possible. Votre novice est-il canadien-français de Québec? Au revoir donc. Je vous salue bien fraternellement — votre novice aussi.

Que Dieu bénisse votre oeuvre et vous donne de créer une grande école de sainteté pour toute la contrée — peuplée si Dieu le veut par beaucoup de colons.

Ecrivez-moi souvent et croyez-moi,

Votre frère affectionné,

† ANDRÉ, *Archevêque.*

Український переклад:

В мирі!

Львів, 14 січня 1926 р.

Дорогий мій Отче Йосафате!

Саме повернувся до Львова по 3 місячній поїздці (Карльсбад, Бельгія, Рим, Париж), підчас якої написав до Вас листа чи картку, здається в Арони, де відпочивав по довгим і утяжливим лікуванню в Карльсбаді. Але адреса, яку Ви подали на листі, завершила моє письмо до Львова (саме Ляндірен, мені видається, не вистачає).

Я повернувся якраз на Свята. Це відповідна хвилина, щоб переслати мої найширші бажання Нового Року, Вам, Вашим Родичам і установі, яку Ви почали так гарно! Хай Господь її благословить і допомагає! Позавтра зі Львова виїдять Брати, які є призначені для канадської фундації. Вони везуть зі собою цього листа до Вас (і письмо в Парижу від п.Д.).

Я віднайшов Вашого листа в 8 грудня, якого мені вже не переслали. Тоді я був між Римом і Парижем. Спасибі від щирого серця. Брати, яких Вам посилають в Унева, є добрими і виробленими ченцями. Надіюся, будете в них задоволені. Це зрозуміло, що Ви

є настоятелем, ігуменом монастиря, який закладає і цей монастир матиме новіціят. Цей монастир упродовж кількох років, то є до хвилини, коли буде досить великий і не потребуватиме матірної Лаври, буде підчинений ігуменові тої Лаври (т.зн. Свято-Успенської Лаври в Уневі — Б.К.). Далі, цей монастир є студитським монастирем, чи з часом Лаврою, в якій ченці будуть жити згідно з Правилами Отців і Конституціями (над ними ще працюють) нашої Лаври і наших монастирів. Заки западе рішення на його відокремлення (цей монастир-Лавру в Канаді — Б.К.) відвідає ігумен з Унева, за три чи чотири роки, якщо вважатимете за вказане. Пізніше він стане незалежним монастирем чи Лаврою, але з'єднаним у спільноту з нашими монастирями, маючи разом з ними спільні збори, які будуть збиратися згідно з Конституціями.

Мене повідомляють, що Ви вже маєте від Преосв. Будки дозвіл. Не знаю, як уряди Квебеку і Оттави дивляться на цю фундацію.⁸ Щодо терену, чи то правда, що там є менше більше 500 до 600 гектарів? (чи англійський акр має приблизно 40 арів?). Дякую щиро за світлини. Вони мені дають уявлення про красу терену і чудове озеро. Та ще кілька питань: як далеко віддалене це місце в кілометрах від залізничної станції і на якій лінії? Яке місто є найближче? Чи поселення є далеко від місця, де Ви почали будувати? Чи земля є заінкорпорована на монастир? Що ще треба робити, щоб провінційний уряд визнав монастир як такий? Вкінці, Ви добре знаєте, що найменші деталі нас цікавлять, тому розкажіть нам про все найдокладніше. Чи Ваш новик є канадським французом із Квебеку?⁹ До побачення. По-братньому здоров'ю Вас і Вашого новика.

Хай Господь благословить Вашу установу і дозволить створити велику школу святости для цілої околиці, заселеної, якщо Господь захоче, многими поселенцями.

Пишіть мені часто і будьте впевнені про мою братерську відданість,

† Андрей, *Архiepиcкoп*

---

⁸ Федеральний і провінційний уряди були прихильні студитській фундації. Квебекський уряд зарезервував для фундації в Абітібі 2 тисячі акрів землі під умовою, що з часом там буде 12 ченців. Для українських поселенців було зарезеровано 300 квадратних миль землі. Від студитського монастиря над озером Кастаніс (почта Шептицький), що був по середині колонії, було 25 миль до залізничної станції і містечка Баррайт. Дивись: о. Жан у листі до мене, Едмонтон, 8 квітня 1958 р.

⁹ Новик називався Раймонд Лямберт. Це був 16-літній канадський француз із Ляндрівену, де його родичі фермерували. О. Жан у цитованому листі.

In pace!

Léopol, ce 18 avril 1926.

Cher Père Josaphat!

Merci de votre lettre du 21 mars, qui a pris assez de temps pour venir, car c'est je crois avant hier que je l'ai reçue. Je vous écris pour vous dire que vous devez être peut-être plus modéré dans vos mortifications. Vous levez tous les jours la nuit, c'est peut-être trop. Les Frères pourraient je crois se lever une fois par semaine, plus souvent serait trop avec leur rude travail. Dieu merci que tout va passablement bien, vous avez des difficultés les premiers temps, c'est naturel, avec l'aide de Dieu toutes les difficultés s'applaniront. Seulement n'exigez pas trop ni de vous-mêmes ni des frères. Si vous avez du poisson vous pourrez ne pas manger de viande pendant le carême. Seulement vous n'avez probablement pas de cuisinier. Je vous souhaite les meilleures Fêtes de Pâques à vous et à tous les frères ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ! Mes saluts et bénédictions à votre novice! Apprend-il le Slave? l'Ukrainien? Au revoir. Priez pour nous, et écrivez nous. Dieu vous garde.

Saluts fraternels

† ANDRÉ, *Métropolitte.*

Український переклад:

В мирі!

Львів, 18 квітня 1926 р.

Дорогий Отче Йосафате!

Дякую за Вашого листа з 21 березня. Забрало багато часу, щоб сюди прийшов, здається передучора його отримав. Пишу, щоб сказати, щоб були більше помірковані у Ваших умертвлюваннях. Встаєте кожної ночі, цього, здається, забагато. Думаю, що Братам вистачатиме вставати раз на тиждень. Коли робитимуть це частіше, буде забагато, бо тяжко працюють. Слава Богові, що все йде досить добре. Маєте труднощі спочатку, це зрозуміле, але за Божою поміччю все промине. Тільки не вимагайте забагато від себе і від братів. Якщо маєте рибу, можете не їсти мяса підчас посту. Можливо, що не маєте в себе кухаря. Засилаю Вам і всім Братам найкращі бажання Свят Воскресення ХРИСТОС ВОСКРЕСЕ! Подороження і благословення Вашому новикові! Чи вивчає він нови церковно-слов'янську та українську?

До побачення. Моліться за нас і пишіть. Хай Господь має Вас у своїй опіці.

З братнім привітом

† Андрей, *Митрополит*

Leopol, le 20 mars 1926.

Cher Père Josaphat!

Enfin la poste m'apporte votre bonne lettre du 20 février et les lettres des Frères Macaire et Julien. Nous commençons à être inquiets le Père Hégoumène et moi, n'ayant pas de nouvelles. Dieu merci donc qu'elles sont bonnes. Merci pour l'envoi des copies des documents. La chose se présente bien et c'est peut-être une Laure d'un grand avenir que celle que vous commencez. Merci beaucoup pour les nouvelles. Que les prières au choeur vont bien en ordre, c'est bien la chose la plus importante, quand dans le monastère le culte de Dieu aura la place qui lui est due c.à.d. la première place — tout doit aller bien et Dieu ne peut refuser de grandes grâces — c'est bien la forme sociale de l'amour de Dieu. La pratique de cet amour de par toute la communauté. Je vous prie de m'écrire de temps à autres afin que nous restions en rapports continus. Moi je ne pourrai plus venir au Canada — mais je me propose bien de vous envoyer après 2 ou 3 ans le P. Clément. Je crois que malgré l'indépendance des monastères — comme principe de l'ordre et comme but à atteindre dans chaque fondation — il est bien grave que les monastères ne forment vraiment qu'un corps, une fédération unie par des liens très efficaces.

Aurez-vous des candidats ruthènes du Canada, c'est ce que je doute pour le moment c.à.d. jusqu'au moment où des colons habiteront autour du monastère. L'obtiendrez-vous? Vous savez peut-être que Vl. Baczynskyj a perdu dans l'opinion publique ukrainienne tout — ce serait long de le raconter — en somme un témoignage dans un procès où la cause semblait être en jeu, lui a gâté toute la réputation qui n'était pas grande. Je ne sais si des émigrés de chez nous sont au Canada? Ceux de Bosnie sont parait-il partis pour l'Argentine, mais tôt ou tard les colons viendront d'autant plus facilement qu'ils sauront qu'il y a à Landrienne un monastère, une église... ce sera un moment important. Les Frères m'écrivent qu'ils sont sous le charme de l'endroit, la nature, les vues etc... Tout leur plaît. Le Père Clément n'est pas à Léopol, et maintenant pendant le carême il n'y viendra probablement pas vite. Je lui envoie votre lettre. Au revoir. Vous tous savez que je ne vous oublie pas. Que Dieu bénisse votre oeuvre et vos [sujets].

ANDRÉ, *Métropolitte*

et merci aux frères de leurs lettres. Je leur répondrai à la seconde occasion.

Український переклад:

В мирі!

Львів, 20 березня 1926 р.

Дорогий Отче Йосафате!

Вкінці отримую Вашого доброго листа з 20 лютого і листи від братів: Макарія і Юліяна. Отець ігумен і я, ми стали непокоїтися, не маючи ніяких вісток. Слава Богу, що ці вісті добрі. Дякую за надіслання копій документів. Справа представляється гарно і можливо починаєте лавру, перед якою велике майбутнє. Дуже дякую за новини. Моліться хором, це дуже важна річ. Коли в монастирі Боже почитання найде належне місце, все буде йти своїм порядком, і Господь не може відмовити великих ласк. Це якраз соціальний вияв любови Бога. Вияв цієї любови є початком у кожній спільноті. Прошу, пишіть мені час до часу, щоб ми були в постійному зв'язку. Я вже не зможу більше прибути до Канади, але погоджуюся Вам післати по двох чи трьох роках о. Климентія. Мені видається, що мимо незалежності монастирів, основою правопорядку і наміченою ціллю в кожній фундації є конечне, щоб монастирі дійсно творили одне тіло, з'єдинене, злучене успішними пов'язаннями.

Чи будете мати українських кандидатів з Канади, про це хвилюю сумніваюся, т.зн. аж до хвилини, коли поселенці осядуться навкруги монастиря. Чи їх дістанете?

Можливо знаєте, що Володимир Бачинський втратив усе в публичній опінії серед українців, про це треба було б довго розповідати. Словом було так: він свідчив в одному процесі, де ціль виглядала zagrożеною. і втратив усю добру славу, яка й так не була велика. Не знаю, чи наші емігранти є в Канаді? Ці з Боснії, виглядає, виїхали до Аргентини. Але скорше чи пізніше поселенці прибудуть, тим певніше, бо будуть знати, що в околиці Ляндрієн є монастир, церква... — це буде дуже важлива хвилина. Брати мені пишуть, що околиця, природа, види, тощо їм дуже подобаються. Отець Климентій не є у Львові, і правдоподібно, тепер підчас посту, скоро сюди не прибуде. Йому посилаю Вашого листа. До побачення. Всі Ви знаєте, що Вас не забуваю. Хай Господь благословить Ваше діло і Ваших співробітників!

Поздоровіть Вашого новика і братів.

† Андрей, *Митрополит*

Дякую братам за їхнього листа. Їм відповім при іншій нагоді.

б) Листівки

Arona, le 1 décembre 1925.

En route pour Rome après une longue cure à Carlsbad. Votre lettre me rejoint ici. Que Dieu bénisse vos efforts. On prépare la route. Je n'ai pas vu Baczynski avant de partir, mais je crois que l'émigration va avoir une organisation assez bonne. Que Dieu donne que tout vous réussisse. Saluts bien fraternels. Au revoir.

Tout à vous,

† ANDRÉ, *Métropolit*

Український переклад:

Арона, 1 грудня 1925 р.

В дорозі до Риму по довгим лікуванні в Карльсбаді. Ваш лист мене тут захочує. Хай Господь благословить Ваші старання. Я не бачився перед виїздом в Бачинським, але сподіюся, що еміграційні справи добре наладані. Щоб Господь допоміг усе успішно закінчити. Братні привітання і до побачення!

Вам відданий,

† АНДРЕЙ, *Митрополит*

Rome, ce 6 décembre 1925.

Je reçois, cher Père Josaphat, votre lettre avec les belles photographies. Merci de tout mon coeur. La lettre signée de « Landrienne ». J'ai peur d'envoyer à cette simple adresse. Je saisis cette occasion pour saluer vos bons et chers parents et toute la famille. Suis à Rome seulement 8 jours. J'ai du beau temps froid, beaucoup de soleil. Mais chez vous il doit y avoir déjà de la neige, de la gelée, mais c'est beau comme emplacement de votre monastère et de la Laure. Prions l'un pour l'autre et pour notre oeuvre commune. D'ici je vais à Paris. De tout coeur merci. Et au bon revoir.

† ANDRÉ, *Métropolit*

Український переклад:

Рим, 6 грудня 1925 р.

Я отримав, Дорогий Отче Йосафате, Вашого листа і гарні світлини. Дякую від широкого серця. Лист висланий із « Ляндрівн ».

Я боюся висилати (листування — Б.К.) на цю адресу. Користаю з нагоди, щоб привітати Ваших добрих і дорогих родичів і цілу родину. Я в Римі тільки 8 днів. Погоду застав гарну: холодно, але соняшно. У себе мусите мати сніг і ожеледу. Положення Вашого монастиря і Лаври є гарне. Молімся один за одного і про нашу спільну справу. Звідси поїду до Парижа. Спасибі від серця за все і до побачення.

† Андрей, *Митрополит*

II. Листування ієромонаха Климентія.

Це листування включає три листи, що їх писав о. Климентій до о. Жана. Як відомо, о. Климентій був одним з найближчих співробітників Кир Андрея, і по його смерті став другим із черги Архимандритом ченців Студитського Уставу. Митрополит Андрей, користуючися повноваженнями, даними йому Папою Пієм X, створив 9 жовтня 1939 р. чотири Екзархати і для одного з них, саме для Екзархату Росії і Сибіру назначив Екзархом ієромонаха Климентія.¹⁰ Підчас першої окупації Західної України большевики залишили його в спокою. Однак підчас другої окупації, коли большевики ліквідували УКЦеркву в Західній Україні, вони арештували і вивезли о. Климентія до Воркути, де він помер там у 1948 р. як Ісповідник.¹¹

Ці листи, писані по-французьки, є датовані наступно: 1) Львів, 15 грудня 1925 р., 2) Унів, 15 січня 1926 р. і 3) Львів, 6 травня 1926 р. На жаль, у третьому листі бракує закінчення, яке затратилося.

Sl.I.Ch.

Léopol 15/12/1925.

Mon très cher et Révérend Père,

J'ai donné les papiers nécessaires à l'Agence Cunard pour 3 Frères; de prêtre je ne puis pas vous envoyer maintenant, peut-être dans un ou deux ans cela sera possible. A l'Immaculée Conception, si le Dieu le permet, deux d'entre eux émettront leurs vœux à vie.

¹⁰ Дивись, О. Михайло Гринчишин ЧНІ, *Артикули до започаткування процесу*, Рим, 1958, стор. 26.

¹¹ Порівняй, О.А.М. Амман - Ієромонах Марко, *Ченці Студитського Устава*, цит. твір, стор. 28.

Je crois qu'après Noël (nos fêtes) passeports etc seront prêts et qu'ils pourront partir.

Le retour de nos Frères en Bosnie parait impossible. Le Père Nicon et le Frère Joachim sont encore à Zagreb, mais aucun espoir de retour. Si les livres de Choeur vous étaient nécessaires (Minei, Ochtoich, Triod) et une fois qu'il y aura des Frères, il faut avoir les livres et organiser les prières en choeur (écrivez de suite à Zagreb qu'on vous envoie ceux qui étaient à Kamenytsia, à moins que vous pouviez vous les procurer facilement au Canada. L'adresse du Père Nicon: Zagreb, Gorni Grad, ul. 23/X/1847 br. I. Gr. Katol. Sjeminsti). Le Métropolitain est pour le moment à Paris (une semaine pour l'Union des Eglises semblable à celle de Bruxelles), il a été aussi à Rome et après le 20/12 il revient, si Dieu donne, ici.

Bien des choses affectueuses et des saluts fraternels. N'exposez pas trop votre santé et épargnez vos forces. Elles doivent suffire pour longtemps et elles seront la propriété du nouveau monastère que vous conduirez. Donc il faut en user comme de toute propriété monastique, avec discrétion.

La « Regula Patrum » qui sera notre règle — je ne pourrai pas encore vous l'envoyer par les Frères, car c'est un travail qui n'est pas encore terminé. Les passages des écrits des anciens Pères sont déjà choisis, et peu à peu on les traduit. De même la nouvelle Constitution (d'après les indications de Rome) est encore à élaborer. En attendant il faudra se tenir à la constitution provisoire et l'adapter aux besoins de la nouvelle communauté par un « Typik de Landrienne » (comment s'appelle l'endroit même?, et 1500 acres — combien cela fait-il d'hectares?)

Ici une crise d'argent terrible. Il y aura un besoin jusqu'à \$ 500 pour les 3 Frères et peut-être plus, car le billet de 3e classe coûte \$ 158. Je ne sais pas trop comment je ferai pour avoir cette somme, mais le Bon Dieu aidera d'une manière ou d'une autre. Le 3e Frère que je compte envoyer est un bon moine, un des anciens (un peu cuisinier et un peu cordonnier, fera et l'un et l'autre et aura une bonne influence sur les deux autres qui ne sont pas sans défaut, mais la dessus, je vous l'écrirai, déjà, quand je les enverrai). L'un Frère Basile a 38 ans et de cela a passé une douzaine d'années en Amérique. Quand il entrait chez nous la plus grande difficulté pour lui est de souffrir patiemment les petites contrariétés de la vie. Comme des qu'il voit un désordre ou bien que quelqu'un n'agit pas comme il le faudrait il est prompt à juger, à s'indigner, à critiquer, mais du reste ne s'épargnant pas au travail et très droit dans ses pen-

sées. (« Shemranie » — voilà le danger, quand il voit quoique ce soit, qu'il juge être mauvais). Le Frère Macaire aime de nouveau un peu à critiquer le manger et à parler avec les séculiers. Mais aussi très bon en travail et aussi il est entré ayant plus de 35 ans, et est tombé droit de la vie en Amérique et du manger américain dans notre vie de Galicie et dans la cuisine studite, qui n'est pas de meilleures. Le Frère Julien est sous tous les rapports bon moine, mais peut-être moins productif quant au travail. Sous votre conduite dans le nouveau monde, je crois que tous les trois seront bons et que vous ferez ensemble une bonne famille monastique.

Priez pour nous tous et croyez bien que je suis toujours
bien à vous,

Fr. CLÉMENT

Український переклад:

Сл.Іс.Хр.!

Львів, 15 грудня 1925 р.

Високопреподобний і Дорогий Отче!

Я переслав агенції Кунард потрібні документи для трьох братів. Я не можу Вам післати священиків під теперішню хвилину, може це буде можливе за рік або два. Коло празника Непорочного Зачаття, якщо Господь дозволить, два із них вложать вічні обіти, і сподіюся, що по Різдвяних Святах (наші свята),¹² їхні паппорти будуть готові і вони зможуть виїхати.

Здається, нашим братам буде неможливо повернутися до Боснії. О. Никон і о. Йоаким є ще в Загребі, але нема ніякої надії на поворот. Якщо Вам потрібно книжок у крилосі (Мінея, Октоїх, Тріодь), і Ви матимете братів, Вам доконче потрібно мати ці книжки і zorganizувати молитви хором. (Напишіть, будь ласка, до Загребу, щоб Вам післали ті, які були в Камениці, хиба, що їх можете легко набути в Канаді. Адреса о. Никона така: Zagreb, Gornji Grad, ul. 23/X/1847 br. I Gr. Katol. Sjeminsti). Митрополит є, під теперішню пору, в Парижі, де відбувається тиждень з'єдинення Церков, подібний до того, що проходив у Брюсселі. Він був теж у Римі, і якщо Бог дозволить, повернеться сюди по 20 грудня.

Засилаю сердечні і братерські поздоровлення. Не надуживайте свого здоров'я і зберігайте свої сили. Вони мають Вам вистачити

¹² т. зн. за старим стилем — В.К.

на довго; вони будуть власністю нового монастиря, що його будете провадити. Тому вживайте їх розважно, як всяку іншу монастирську річ.

« Правила Отців », що будуть нашим правилом, не можу ще післати через братів, бо це ще незакінчений твір. Вже вибрано уступи із писань давніх Отців, і помаленьки їх перекладається. Крім цього слід випрацювати нову конституцію за вказівками з Риму. Заки це станеться, треба придержуватися тимчасової конституції і її примінювати до потреб нової спільноти, вживаючи Типіка із Ляндрієн (як називається ця місцевість?, скільки гектарів мають 1,500 акрів?).

Тут відчуваємо великий брак гроша. Буде треба коло \$ 500 для трьох братів, а може й більше, бо квиток третьої кляси коштує \$ 158. Ще не знаю, як дістати цю суму грошей, але за Божою поміччю все буде гаразд. Третій брат, якого задумую Вам післати, є добрим монахом, один із перших, добрий кухар і трохи швець. Він матиме добрий вплив на двох інших, які не є без своїх блудів. Одначе про все напишу, як вже висилатиму їх. Один з них, брат Василій, вступив до нас, маючи вже 38 років життя, з яких коло 12-ть провів у США. Йому незвичайно тяжко покійно переносити малі життєві труднощі. Коли побачить безпорядок, або, що хтось діє не так, як слід, відразу осуджує, соблазняється, критикує. Позатим не щадить себе при праці і є прямолінійний у своїх думках. « Шемрання » — це небезпека, коли побачить щонебудь, що вважає за зле. Брат Макарій, знову, любить трохи критикувати харч і говорити зі світськими. Але він є дуже добрий робітник. Вступив до нас, маючи поверх 35 років життя. Він проміняв життя в Америці і харч за наше в Галичині і за студитську кухню, яка не є найкращою. Брат Юлій є під кожним оглядом добрим ченцем, але може менше продуктивний в праці. Але під Вашим провідом у новому світі, сподіюся, всі три будуть добрими і всі разом будете становити гарну чернечу родину.

Моліться за нас, і повірте, що я постійно Вам відданий,
брат Климентій

Sl.I.X.

Uniw, 15/I/1926.

Très cher Père,

Aujourd'hui 3 Frères partent d'Uniw par Léopol, Danzig, Halifax. Le 30 janvier le vaisseau (je crois Caledonia) part de l'Angleterre. Donc si Dieu donne ils seront vers le 7 février à Halifax. Ils

vont vous télégraphier de la mer. Ce sont les Frères Julien, Macariy et Basile. Je vous ai déjà écrit auparavant une lettre à leur sujet. Je leur donne une longue lettre pour vous et une pour l'Evêque Budka. Comme c'est bien que vous avez où passer l'hiver, car le chalet au bord du lac ne paraît pas être un abri suffisant contre le froid.

Dans la lettre que j'ai donnée aux Frères pour vous, j'ai oublié de mentionner encore ceci: Ici à cause de la cherté des habits, les Frères pendant le travail portent souvent un vêtement séculier et prennent le « riasa » quand ils vont à l'église ou au refectoire, mais c'est seulement par nécessité et par économie qu'on le fait. Si vous pouvez vous permettre qu'ils portent continuellement aussi pendant le travail manuel la « Riasa » tant mieux. Mille choses affectueuses. Que le Bon Dieu bénisse la nouvelle communauté Studite.

Bien à vous en Notre Seigneur

Fr. CLÉMENT

Український переклад:

Сл. Іс. Хр.!

Унів, 15 січня 1926 р.

Дорогий Отче!

Сьогодні три брати виїздять з Унева через Львів, Данціг і Галіфакс. 30 січня корабель (здається Каледонія) покидає Англію. Отже, як Бог дасть, будуть коло 7 лютого в Галіфаксі. Вони вишлють Вам з моря телеграму. Ідуть брати: Юліян, Макарій і Василій. Вже попередньо я Вам писав про них. Ними передаю довшого листа для Вас і для Преосв. Будки. Дуже добре склалося, що Ви мали де перебути зиму, бо колиба над берегом озера не багато охороняє перед зимом.

В листі, якого передав братами до Вас, згадати забув наступне: тут з уваги на дорожнечу одягу брати, працюючи, часто носять світську одіж і вбирають рясу тільки тоді, коли йдуть до церкви, чи до рефектаря. Одначе, це робимо тільки з konieczности і ощадности. Якщо можете собі дозволити на те, щоб вони постійно носили ряси підчас фізичних занять, тим краще. Бажаю много успіху. Хай добрий Господь благословить нову студитську спільноту!

Вам відданий в Христі,

брат Климентій

Sl.I.Chr.!

Leopol, le 6 mai 1926.

Très Révérend et cher Père,

Comme j'aimerais à être au moins quelques mois avec vous et vous aider dans ces commencements. Tout commencement d'une bonne oeuvre est difficile, et matériellement et moralement, plus encore dans votre cas — ou tout est un peu autre, et pas comme à l'ordinaire. Vous n'avez jamais pu vivre de notre vie comme dans un monastère studite, les circonstances ne l'ont pas permis, vous ne la connaissez donc pas dans la pratique journalière — dans ses bons cotés et défauts — les circonstances vous font immédiatement supérieur d'un monastère Studite. Des frères, qui ne vous ont jamais connu que par oui-dire, émigrants dans un pays lointain et sont placés sous vos ordres dans cette relation mutuelle qui doit être enracinée dans l'amour et la confiance. Que de difficultés! pour que les choses s'arrangent d'une manière satisfaisante — que de dangers, de malentendus, de manque de compréhension de part et d'autre — comme il est facile, que l'oeuvre s'échoue, que le diable triomphe de la non réussite d'une chose commencée pour la gloire de Dieu. Voilà ce que je rumine souvent dans ma tête et mon coeur, et voilà pourquoi j'aimerais à être au moins un ou 2 mois à Landrienne pour déblayer la route. Mais en résultat je ne puis que prier pour que Notre-Seigneur remplisse cette tâche et ne laisse pas périr ce petit grain, qui pourrait germer et se développer à Sa gloire.

Et j'ai le ferme espoir que le Bon Dieu aidera à surmonter toutes les difficultés. Les frères sont un peu maintenant comme de grands arbres déracinés et transplantés dans un nouveau terrain, il doit pâtir un peu, et ne peut dès la première année porter des fruits. Pourvu qu'il n'y ait rien d'essentiellement contraire aux voeux — quant au reste le bon jardinier doit de toutes ses forces aider l'arbre à s'acclimater — à pratiquer ses forces, pour qu'elles puissent se concentrer à ce qui est essentiel pour la vie. Notre grand devoir est de rendre aux subordonnés d'après les conseils évangéliques aussi facile, aussi douce et aussi heureuse que possible, ne faisant en rien de concession à ce qui est mauvais en soi, et à ce qui est essentiellement contraire aux conseils. Vous le savez du reste, cher Père, beaucoup mieux que moi, mais je crois malgré tout être de mon devoir, de souligner justement ce fond de notre tâche la patience, la douceur, la condescendance (au moins pour la période tant que l'arbre transplanté souffre encore) même à certaines imperfections. Ne voulons pas aller trop vite dans la conduite des frères

vers la vertu. Nous risquerions d'aboutir à un recul. Mieux vaut se contenter alors d'un minimum de progrès, mais toujours... Je vous prie de permettre au...

Український переклад:

Сл. Іс. Хр.!

Львів, 6 травня 1926 р.

Високопреподобний і Дорогий Отче,

Дуже хотів би бути з Вами бодай кілька місяців, щоб допомогти у цих початках. Кожний початок доброго діла є трудний матеріально і морально, тим більше в нашому випадку, коли все є трохи інакше, не так як звичайно. Ви ніколи не могли жити нашим спільним життям у студитському монастирі, бо обставини на це не дозволяли. У висліді, Ви не знаєте у практиці, з добрих чи злих сторін, обставин, які роблять у студитському монастирі життя кращим. Брати, які Вас ніколи не знали, за винятком того, що чули — це емігранти в далекій країні, які підлягають Вашим зарядженням у цьому взаємному відношенні, що має мати свій корінь в любові і довір'ю. Які то труднощі, щоб усе уклалося в задовільний спосіб! Скільки можливостей для небезпек, непорозуміння, браку вирозуміння з одної і другої сторін. Як воно легко, щоб твір закінчити невдачею і дати змогу дияволу триюмфувати з причини невдачі і то у справі, початої на славу Бога. Ось, що я часто передумую в моїй голові і серці. Це причини, що я хотів би бути принаймні місяць або два в Ляндрієн, щоб покласти основи. Однак на жаль, мені не залишається нічого, як молитися, щоб Божественний Спаситель виконав це завдання і не допустив загинути це мале зерно, яке могло б скільчитися і розвинути на Його славу.

Я сильно впевнений, що добрий Господь допоможе перемогти всі ці труднощі. Брати є тепер подібні до великих дерев, вирваних із своїх основ і пересаджених на новий терен. Воно (т.зн. пересажене дерево — Б.К.) мусить перехворіти і не може з першого року приносити овочів. Якщо нема нічого основного, що противилося б обітам, то про все інше мусить подбати з усіх сил добрий садівник, щоб дерева акліматизувалися, заправляти свої сили, щоб вони могли зосередитися на тому, що є основне для життя. Нашим головним обов'язком є передати підвладним згідно євангельських рад, що є легкі, лагідні і благословенні, не роблячи ніяких винятків у справах, які в собі є злі і у всьому тому, що основно противиться радам. Про все інше, Дорогий Отче, Ви краще знаєте за

мене. Одначе мені видається, що моїм обов'язком є точно вказати на основу нашого завдання, саме на терпеливість, лагідність, поблажливість (принаймні для часу, коли пересажене дерево ще терпить) навіть у випадках деякої недосконалости. Не стараймося поступати зискоро у провадженні братів у напрямі чесноти. Ми рискуємо невдачею, тому краще задоволитися незначним успіхом, але постійним... Я Вас прошу дозволити... (текст вривається).

III. Лист ієромонаха Йосафата до ВПреосв. Митрополита.

Чернець Йосафат зберіг у чорновику копію листа, якого був вислав до Владики Митрополита. Цього листа він написав під враженням приїзду братів з Унева, його перших помічень і труднощів, з якими йому доводилося зустрічати. Лист датований: Ляндірієн, 12 березня 1926 р. Закінчення (поздоровлення) бракує.

Sl.I.X.!

Landrienne, du 12 mars 1926.

Excellence,

J'ai attendu l'arrivée du dernier Frère pour faire un rapport un peu consolant à Votre Excellence, mais malheureusement il sera encore pire.

En arrivant à Halifax, le Frère Macaire m'envoya le télégramme suivant: « Envoyez-moi de suite trente piastres. Je quitte Halifax dimanche ». N'ayant reçu ce télégramme que le dimanche après midi, je n'ai pu leur envoyer cet argent à Halifax. Le lundi matin je reçois un télégramme de la Ligne Cunard me disant que le Frère Terlecki devait être deporté pour cause de maladie. De suite j'envoyai un télégramme à Halifax m'opposant à cette deportation et que je prenais sur moi toute la responsabilité. Dans cet avant midi du lundi je reçois encore un télégramme, mais de Québec, signé par le Frère Julien: « Envoyez-moi de suite \$ 10.00 car je ne puis partir d'ici sans cela ». J'envoyai de suite par le télégramme les \$ 10.00 et mardi midi le Frère Julien était à la gare de Landrienne où je le recevais. Le vendredi de cette même semaine je recevais du Frère Macaire un télégramme de Québec: « Envoyez-moi de suite \$ 10.00 ». Je lui envoyai de suite cet argent et samedi je recevais moi-même le Frère Macaire à la gare. Dans l'avant midi de ce même jour j'avais reçu un télégramme de la Ligne Cunard deman-

dant d'envoyer au Frère Terlecki un affidavit à Halifax. Ce que je fis de suite. A cet affidavit on me repondit que l'affaire du Frère Terlecki était envoyée à Ottawa, alors j'envoyai par télégramme un affidavit à Ottawa signé par le Curé de Landrienne et par moi, certifiant que nous prenions sur nous toute responsabilité.

J'attendis jusqu'au 3 mars en envoyant lettres sur lettres et aussi télégrammes et le Frère Basile n'arrivait pas. Alors je me decidai d'aller à Ottawa. En passant par Montreal, j'allai à la Ligne Cunard et l'on me dit que seule mon intervention à Ottawa peut delivrer le Frère Basile Terlecki. J'arrivai à Ottawa le 5 mars au soir et de suite j'obtins sa liberté et je lui envoyai \$ 10.00 par le télégramme. De suite samedi je partis à sa rencontre et dimanche matin il était sur le train passant par Rimouski où mon train était arrivé quelques minutes auparavant. Comme train allant dans l'Abitibi ne partait que lundi soir, nous arretames ensemble chez mes Parents à St. Fabien et lundi matin nous partions de St. Fabien. En route une enorme tempete de neige nous assaillit de telle sorte que notre train arriva trop en retard à Québec pour pouvoir prendre le train du lundi, et nous restames à Québec jusqu'à mercredi et nous arrivames le 11 mars au midi à Landrienne. Sur le train j'ai vu de suite que le Frère Basile était indocile. Au diner comme il rongea dans son pain et que les passagers le regardaient avec étonnement je l'avertis bien doucement de ne pas mordre dans son pain mais de le rompre, il n'en fit aucun cas et continua de ronger...

Les Frères Julien et Macaire ont dit à mon candidat Raymond Lambert de s'en retourner chez lui.

Cette nuit à minuit je les reveillai pour l'Office de Nuit, aucun n'obeit et je dis seul mon « Polnotchnytsia ». Je ne sais vraiment comment cela ira. Je me recommande...

P. JOSAPHAT JEAN, O.S.

Український переклад:

Сл. Іс. Хр.!

Ляндірен, 12 беревня 1926 р.

Ваша Ексцеленціє!

У вичікуванні приїзду останнього брата, я хотів приготувати звіт Вашому ВПреосвященству, хоч трохи потішаючий, але, на жаль, він буде гірший.

Брат Макарій, прибуваючи до Галіфаксу, післав мені наступну телеграму: « Сейчас вишліть \$ 30. Залишаю Галіфакс у неділю ».

Її я отримав у неділю по-полудні, і не міг вислати цих грошей до Галіфаксу. У понеділок рано отримую телеграму від агенції Кунард, в якій говориться, що мають депортувати брата Терлецького з причини його недуги. Я зараз вислав телеграму до Галіфаксу, противлячися депортації і стверджуючи, що беру всю відповідальність на себе. Того самого передполудня у понеділок отримую ще одну телеграму, але з Квебеку, підписану братом Юліяном: « Пришліть мені \$ 10, бо не можу без цього виїхати звідси ». Зараз вислав телеграфічно \$ 10 і у вівторок вполудне брат Юліян був уже на станції в Ляндірієн, де я його зустрів. У п'ятницю того самого тижня, я отримав з Квебеку телеграму від брата Макарія: « Вишліть мені сейчас \$ 10 ». Я вислав ці гроші і в суботу особисто його зустрів на станції. Того самого дня перед полуднем я отримав телеграму від агенції Кунард, прохаючи вислати до Галіфаксу афідавіт братові Терлецькому. Я це зараз зробив. На цей афідавіт я отримав відповідь, що справу брата Терлецького вислано до Оттави, тому я вислав телеграфічно афідавіт до Оттави, який підписали парох Ляндірієн і я, стверджуючи, що беремо всю відповідальність на себе.

Я чекав до 3 березня, висилаючи листи за листами, як теж і телеграми, а брат Василій не приїздив. Тоді я рішився їхати до Оттави. Переїзджаючи через Монреаль, я зайшов до агенції Кунард, де мені сказали, що єдина моя інтервенція в Оттаві зможе звільнити брата Василія Терлецького. Вечером 5 березня я прибув до Оттави і відразу отримав його звільнення та вислав йому телеграфічно \$ 10. Ще таки в суботу я виїхав йому назустріч і в неділю рано він був у поїзді, що переїздив через Рімускі, де мій потяг прибув кілька хвилин скорше. Одначе тому, що потяг до Абітібі не відходив аж у понеділок вечером, ми разом задержалися у моїх родичів у Ст. Фабієн і вирушили із Ст. Фабієн у понеділок рано. По дорозі зірвалася велика сніговія так, що нам поїзд прибув із спізненням до Квебеку, і ми не могли мати в понеділок дальшого получения. Ми задержалися в Квебеку до середи і на полудне 11 березня прибули до Ляндірієн.

В поїзді я відразу зауважив, що брат Василій не є покірний. Підчас обіду він гриз хліб, і люди здивовано на нього зглядалися. Я йому делікатно звернув увагу, щоб (хліба — Б.К.) не кусати, а ламати на куски. Одначе з того нічого не вийшло, і він далі продовжував гризти.

Браття Юліян і Макарій підшептують м'ємому кандидатові Раймундові Лямбертові, щоб повернувся до дому.

Цісі ночі, о півночі, я їх побудив на Полуношницю, але ніхто

не послухав, і я самий відмовив мою Полуношницю. Направду, не знаю, як воно далі буде. Поручаюся... (закінчення бракує — Б.К.).

о. Йосафат Жан, *Студитського Уставу*

IV. Примірник Студитського Уставу.

На початку говорю, що черговими матеріялами, які подам, буде супровідне письмо митрополита Андрея до монахів Студитів Унівської Лаври, яке він переслав разом з відписом письма Священної Конгрегації для Справ Східної Церкви (ч. 9921/23).

Ці два документи знаходяться у рукою переписаному примірнику Студитських Правил, що ними користувалися Ченці Студити в Ляндірен.¹³ Тому найперше короткий бібліографічний опис цього примірника. Це зошит у твердих окладинах (формат 6 $\frac{1}{2}$ інча × 8 інчів), в якому чорнилом, дуже чітким, майже каліграфічним письмом, переписано на 126 сторінках таке:

1. Вступ (4 сторінки), написаний митрополитом Андреем.

2. Конституції (Установи) Унівського монастиря в 1920 р.,¹⁴ що їх подано на 79 сторінках. Там у 14 главах і 223 параграфах є мова про такі справи: управу монашого збору; оснування монастирів (лавр); і їх відвідування; припинання до монастиря; монаші обіти; студії; обов'язки монахів; пустельники, безмовники і затворники; парохіяльна праця; перехід до іншого Чина; виступлення з монастиря; видалення з монастиря; усунення ігумена; суд і кара над непослушним монахом; єпископські відвідини. Кінцеве речення у цих Конституціях таке: « Конституції Унівського монастиря, по прийняттю їх Загальною Радою в моїй присутності в Уневі, одобряю і потверджую зі сторони Митрополичого Ординаріату, ч. орд. 122/20 р. У Львові, 8.XI.1920. † Андрей, Митрополит » (власноручний підпис на цій копії).

¹³ Їх привіз в Унева до Канади брат Юліан у лютому 1926 р. Сам Митрополит дав доручення зробити ручну копію із оригіналу та автентичність переписаного закріпив своїм підписом у двох місцях. Про це писав до мене о. Й. Жан у своєму листі, Грімсбі, Онт., 26 березня 1964 р.

¹⁴ Ці правила є початковою формою пізніших Студитських Правил, що їх закінчив у квітні 1937 р. о. Климентій і 20 травня 1937 р. передав Апостольському Престолові з проханням їх потвердити. Ієромонах Марко у листі до мене: Н. Кемлупс, 14 березня 1964 р.

3. Наші монаші звичаї — це студитський типік, де (на 31 сторінках) говориться про спосіб спільного чернечого життя студитів щодо харчу, одягу, мешкання, денного порядку, примінені до обставин місця і праці. Ці питання охоплено в 9 главах, у такому порядку: загальне поведіння монаха; поведіння в церкві і на духовних вправах; поведінка при трапезі; поведінка при праці; поведінка підчас реколекцій; поведінка в келіях (спальнях); різні домашні звичаї; чин одіяння ряс і часові обіти.

4. Далі на 8 сторінках переписано супровідний лист митрополита Андрея братам в Уневі, датований: Львів, 4 листопада 1924 р. Цей лист друкуємо нижче на своєму місці. Відпис цього листа Митрополит підписав власноручно.

5. Як закінчення цього зошита, находимо на 4 сторінках відпис-переклад письма Конгрегації для Справ Східної Церкви до Кир Андрея у справі відновлення українського Чина. Лист Конгрегації був в італійській мові (на це вказує заувага переписувача). В той спосіб ченці Студитського Уставу в Канаді отримали цілість матеріялів щодо правного оформлення їхньої Лаври, як теж напрямні, як вести монаше життя, зокрема як зберігати рідні традиції, що так ясно виклав Кир Андрей у своєму супровідному листі. Друкуючи обидва листи, подаємо їх точно, зберігаючи тільки теперішній правопис.

Ч. 4978/1924

Андрей митрополит Шептицький Божою милостю і святого Апостольського Римського Престолу благословенням митрополит Галицький, архієпископ Львівський, єпископ Каменецький

Мир у Господі і Архирейське благословення.

Монахам Студитам Унівської Лаври.

Пересилаючи Вам відпис письма, що його отримав від Священної Конгрегації для Східної Церкви в Римі, подаю Вам до відома ці рішення Апостольського Престолу, незвичайної ваги для Вашої лаври і для всіх лавр і монастирів, які або вже основані, або будуть основані (в Зарваниці, Львові, Скнилові і Камениці в Боснії у Вашім Чині).

Передусім Апостольський Престіл одобрив основання лавр і монастирів на підставі східного права, а через те саме визнав Ваші монастирі і лаври, як монастирі і лаври єдиного у Східній Церкві монашого чина, того самого монашого чина, до якого належать Мельхіцькі, Італьо-Грецькі і Руська (т.зн. Українська — Б.К.)

Конгрегація Василіян, і жіночі монастирі того ж Чина. Апостольський Престіл бажає, щоб Типікон наших монастирів (Конституції) був у всім згідний з приписами, звичаями і законами Східної Церкви, значить, щоб Ми лиш списали ті закони і звичаї, які від віків обов'язували монаший чин після Студитського Уставу, і які зберігаються у студитських лаврах і монастирях на Атоні, які зберігалися в Печерській Лаврі в Києві за часів св. Антонія і Теодозія Печерських. Апостольський Престіл допускає лише ті зміни і доповнення, які є конечні з уваги на змінені часи. У всьому має бути збережений, зглядно відтворений східний студитський характер монашества, без ніякої домішки права чи звичаїв латинських Чинів і Конгрегацій. Дальше, волею Апостольського Престолу є, щоб монахи студити придержувалися в хорі і при Службі Божій візантійського обряду в цілості і його чистоті. Слід усунути всі зміни і новості, що їх введено в обряд, а якого придержується наша Галицька Церковна Провінція, навіть ті, які впровадив Замоїський Синод.

Тому то примінюючися до волі св. Апостольського Престолу, поручаємо Вам Типікон, перероблений після вказівок даних у Римі, прийнятих на Загальній Раді усіх монастирів, предложити нам у цілі випрошення потвердження Вашого Типікона зі сторони св. Римського Престолу. Для переведення цієї праці треба буде Вам віднайти всі давні студитські монаші звичаї, щоб по можності всі відновити.

Рівнож доручуємо Вам поробити відповідні розшуки, щоб усталити Студитський Богослужбний Устав. Як довго це не буде зроблене, слід на разі придержуватися Типікона св. Сави.¹⁵ В обрядах Божої Літургії доручуємо Вам заховувати всі обряди після Венедиктинського Евхологіона Римського (з р. 1754?).¹⁶ В Стратинському нашому служебнику устав є зовсім правильний.¹⁷

Практику менше торжественних, неспіваних Служб Божих, при яких не вживається кадила, що її всі східні катол. Церкви при-

---

¹⁵ Св. Сава (+532) є традиційний автор (себто лише, в основному були пізніші додатки) *Типікона* (устава богослужень) і *Типікона* (устава чернечого життя). Студитський Устав базований на ньому.

¹⁶ Евхологіон (себто Требник) візантійського обряду грецькою мовою друкувався *вперше* в Римі 1754 р. Раніш були венецькі видання.

¹⁷ Стратин, містечко коло Рогатина, мав друкарню Львівської єпархії, засновану єп. Гедеоном Балабаном 1602 р. Служебник був виданий 1604 р. без пізніших латинських наслідувань (Дивись: ЕУ (2), стор. 84, гасло: Балабан, Гедеон).

йняли від нашої, задержуємо в тій формі, яку заховують ті церкви. Іншими словами, у Ваших церквах священник буде робити Проскомидію при малих, на те призначених, предложеннях (по лівій стороні престола), лишаючи на них предложені Дари аж до хвилини великого входу. Тоді з предложення (священник — Б.К.) буде їх переносити на престіл. При малім вході буде робити оборот з Євангелієм перед престолом. По Причастю, освячені Дари буде переносити на трапезу предложення (по «нині і присно»), де їх буде зараз споживати. На трапезі предложення буде горіти одна свічка, розуміється воскова (інших на престолах не вживається), аж до великого входу, і від Причастя до ектенії («Прости приїмше»). Врешті, неспівану Службу Божу слід відправляти так, щоб усі, які її слухають, могли чути священника і голосно відповідати і відмовляти «Вірую» і «Отче наш» на голос. Те саме відноситься до читання Апостола. Служачий до Служби Божої буде звертатися боком до престола і читатиме Апостола так, щоб вірні чули читання (очевидно лише в Апостола або нелітургійного видання Нового Завіту).

Руки належить держати або зложені на грудях (не пальці до пальців як виходило б з рисунку в новіших Службениках), або розложені долонями до неба, так як на представленнях Дійст. Матір Божя і св. Іван Хреститель (К.П., Пар. 6,13 у Вульгаті).¹⁸ При Службах Божих не дзвониться.

Щоб улекшити Вам практику, подаємо тут список змін, які слід було б поробити в нових службениках для вжитку наших монахів. В тексті нових службеників слід зробити такі поправки, священник:

1. При проскомидії, покриваючи дискос каже лише перший стих псальма 92, 20.
2. При «Благословенно царство» робить Євангелієм знак св. хреста.
3. При всіх вогласах хреститься так само, як і диякон.
4. Руки тримає або зложені на хрест на грудях, або розложені долонями до неба.
5. На слово «воплотитися» при «Єдинородний» і «Вірую» не поклоняється.
6. На «нині і присно» по «Трисвятім» благословить диякона, або цілком не обертається.

---

¹⁸ Т.зн. друга книга Параліпоменон, себто Хронік.

7. Перед Євангелієм додає « Мир всім ».
8. Іже Херувимську пісню відмовляє раз, Аллилуя три рази.
9. На великий вход держить у правій руці чашу, в лівій дискос. Пе вході не говорить стиха « ублажи ».
10. По « Вірую » не повторяє « Святий Боже ».
11. Слова « Горі іміім сердца » говорить звернений до народу.
12. По освяченню Дарів пропускає тропар Сошествія з його стихами.
13. Перед Причастям не вмиває рук.
14. Причащається з долоні правої руки, а в чаші, заки вложив до неї Частиці.
15. При Причастію вірних додає « і со любовію ».
16. По « Нині і присно » споживає Пресвяті Дари на предложенню.

Від греко-католицького Митрополичого Ординаріату. У Львові, дня 4 листопада 1924.

† Андрей, *Митрополит*

СВЯЩЕННА КОНГРЕГАЦІЯ ДЛЯ СПРАВ СХІДНОЇ ЦЕРКВИ

Протокол ч.: 9921/23.

Рим, у травні 1923 р.

У справі: монахів Студитів.

Високопреосвященний Архiepіскопе!

Так Священна Конгрегація Поширення Віри для Справ Східного Обряду, як і нова Конгрегація для Справ Східної Церкви, дуже зацікавилася ініціативою Вашого Високопреосвященства дивинути і прикрасити Церкву Українського Народу монашеством чисто східного типу, яким є Лавра Студитів в Уневі. Тому, що Всевишній в очевидний спосіб благословить ці наміри Вашого Високопреосвященства, даючи покликання до досконалого життя многим, які вступають до цього монастиря, вважаю за відповідне звернути увагу Вашого Високопреосвященства на збереження деяких принципів, яких придержуватися є невідкличною і конечною річчю для добра успіху святого діла.

Виразним бажанням тої ж Священної Конгрегації є, щоб чим скорше уложити, так для Лаври в Уневі, як для всіх інших, які

могли б постати, начерк правил і конституцій, що відтак мають бути предложені тій же Священній Конгрегації, тобто таких, які були б у всім згідні з правилами і звичаями Східної Церкви, розуміється з углядненням лиш таких модифікацій і додатків, яких домагаються змінені обставини часу.

Тому Священна Конгрегація вповні одобрює думку Вашого Високопреосвященства, щоб новоповстаючій інституції дати в усім східний характер, уникаючи впровадження до неї норм, узятих із подібних інституцій латинських, чи то вони відносяться до збереження обітів, чи то до внутрішньої дисципліни і організації спільного життя, чи то до залежності різних лавр від власти єпископа. Рівнож волею Священної Конгрегації є, щоб монахи студити так щодо відправлювання хору, як і щодо відправи Служби Божої заховували в цілій ненарушимості візантійський обряд, усуваючи всі зміни і новості, які увійшли в обряд, уживаний Українцями, не виключаючи і тих змін, які в який небудь спосіб усталено Замойським Синодом.

Тому, що Ваше Високопреосвященство, заявили бажання просити, щоб Всечесні Отці Венедиктинці взяли участь в духовній формації монахів студитів, радо подаю до відома, що Святіший Отець цей намір Вашого Високопреосвященства одобряє, благословить і надіється, що між добре заслуженими силами св. Венедикта найдуться досвідчені і до чинної помочі спосібні працівники над відродженням східного монашества.

Користаючи з цієї нагоди, маю честь висловити Вашому Високопреосвященству заяву глибокої пошани, з якою для них остаю найвідданіший слуга і пишуся,

С. кард. Таччі, *секретар*
Ісаля Пападопульос, *ассесор*

у низу дописка такого змісту: Оригінал по-італійськи залишився в Римі в архіві Високопреосвященного о. Митрополита (Piazza Madonna dei Monti, 3, Collegio Ucraino)

V. Лист д-ра Бачинського до ієромонаха Йосафата.

Кінцевий матеріал, що має відношення до старань митрополита Андрея поселити компактно українців у Канаді та переціпити ченців Студитського Уставу, є лист д-ра В. Бачинського, який друкуємо нижче.

Товариство Опіки над Українськими Емігрантами у Львові.

У Львові, дня 8 березня 1925 р.

Всечесніший Отче Добродію!

Перед місяцем ми оснували у Львові Товариство Опіки над Українськими Емігрантами. Потреба такого Товариства давалася дуже відчувати, а безпосереднім товчком був приїзд пана Дика з Вінніпеґу, як висланника канадського еміграційного уряду до Львова і моя переписка з проф. Боберським і д. Біберовичем.

Майже одночасно з нашим Товариством канадські Українці оснували у Вінніпеґу Товариство Опіки над Українськими Виселенцями ім. св. Рафаїла з о. Е. Турулою як головою і Преосв. Будкою як протектором на чолі.

При нинішних невиносимо тяжких відносинах у Польщі, наші селянські маси приневолені шукати можливости існування і зарібків поза границями краю. Найбільше людей хоче емігрувати до Канади. Та тут стоять на перешкоді всякі іміграційні утруднення.

Хотячи нашим людям прийти в поміч з точними і вірними інформаціями, наше Товариство рішило вислати мене до Канади, як свого відпоручника, для студій над тамошніми відносинами і для нав'язання зв'язків з Товариством Рафаїла і евентуально із канадським урядом.

З уваги на те, що канадський уряд обмежує іміграцію з Польщі, головно зі страху перед большевиками, Управа Товариства порішила, щоб я їхав у товаристві священника.

Щодо вибору особи священника, ми звернулися про пораду до Ексцеленції митрополита Шептицького. Ексцеленція вказали нам Вашу особу і подали Вашу адресу. Предложения Ексцеленції ми прийняли дуже радо до відома, бо хто ж міг би бути відповіднішим товаришем мої подорожі як Ви, Всечесніший Отче, що знаєте дуже добре канадські відносини і володієте чужими мовами.

Діставши Вашу телеграму, я зарядив телеграфічне переказання грошей на дорогу на Вашу адресу і повідомлення Вас про день і готель у Парижі, в котрому ми мали б в'їхатися.

На корабель сядемо, правдоподібно, 21 ц.м. в Ліверпулю.

Сподіюся, що пашпорт і візу маєте приготовані.

Зайнятий приготуваннями до дороги, пишу побіжно, бо в часі дороги матимемо часу доволі обговорити всі справи.

Прохаю про телеграфічне повідомлення, чи Ви отримали гроші і адресу готелю.

Сердечно здоровлю і остаюсь з поважанням.

До побачення!

Д-р В. Бачинський

ЗМІСТ

Справа українського поселення	5
Чернець Йосафат і плани Великого Митрополита	7
Перші старання	8
Поїздка в околиці Піс Риверу	9
Нові старання в Оттаві і в Квебеку	11
Товариство опіки над українськими переселенцями	13
Початки Студитського Уставу	15
Старання переціпити Студитів до Канади	17
Вказівки митрополита Андрея та ігумена Климентія	20
Пізніша переписка	23
I. Листування митрополита Андрея	24
II. Листування ієромонаха Климентія	36
III. Лист ієромонаха Йосафата до ВПреоув. Митрополита	43
IV. Примірник Студитського Уставу	46
V. Лист д-ра Бачинського до ієромонаха Йосафата	51

ВИДАННЯ «БОГОСЛОВІЇ» - EDITIONES «BOHOSLOVIA»

1. Dr. Jos. Slipuj: De amore mutuo et reflexo in processione Spiritus S. explicanda. Pag. iv+29. Львів, 1923.
2. о. Д-р. Г. Костельник: Границі вселенної (Dr. G. Kostelnyk: De finibus universi). Стор. 61. Львів, 1925.
3. Dr. A. Landgraf: Partes animae norma gravitatis peccati. Pag. 54. Leopoli, 1924.
4. о. Д-р. Й. Сліпий: Св. Тома з Аквіну і схоластика (Dr. Jos. Slipuj: De S. Thoma Aq. atque theologia et philosophia scholastica). Стор. 76. Львів, 1925.
5. Dr. Theod. Haluščynskij OSBM: De ucrainis S. Scripturae versionibus. Pag. 22. Leopoli, 1925.
6. Dr. Jos. Slipuj: Num Spiritus Sanctus a Filio distinguatur, si ab eo non procederet. Pag. 36. Leopoli, 1928.
7. о. Д-р. Сп. Кархут: Нове видання Службеника (Dr. Sp. Karchut: Nova editio Liturgiconis slavici). Стор. 34. Львів, 1929.
8. о. Д-р. Гавриїл Костельник: Ordo logicus (Dr. Gabriel Kostelnyk: De ordine logico). Стор. 44. Львів, 1931.
9. P. Josep Scrijvers CSSR: Le double Principe Moteur de la Vie Spirituelle. Pag. 40. Leopoli, 1931.
10. Dr. M. Schmaus: Kykeley, cuiusdam adhuc ignoti auctoris anglici ineunte saeculo xiv florentis. Quaestio de cooperatione divina. Pag. 38. Львів, 1932.
- 11-12. Д-р. Ярослав Пастернак: Коротка археологія західно-українських земель. (Dr. Jaroslav Pasternak: L'Archéologie des terres ouest-ukrainiennes á l'epoque préhistorique, protohistorique et chrétienne). Стор. 94+xvii таблиць. Львів, 1932.
13. Володимир Січинський: Вежа і дім Корнякта у Львові (V. Sičynskij: La tour et la Maison De Cornacte à Leopoli). Стор. 20+vi таблиць. Львів, 1932.
14. Dr. Leo Hlynka: De potestate episcoporum nec non praerogativis metropolitanae potestatis in bona Ecclesiae temporalia in Oriente novem primis saeculis. Pag. 74. Львів, 1933.
15. Д-р. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 53. Львів, 1933.
- 16-17. Д-р. Микола Конрад: Нарис, історії старинної філософії (Історія філософії Греків і Римлян) (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 90. Львів, 1934.
18. Є. Ю. Пеленський: Бібліографія української бібліографії (E. J. Pelenškyj: Bibliographia ucrainicae bibliographiae). Стор. 198. Львів, 1934.
19. Д-р. Микола Конрад: Нарис історії старинної філософії (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus). Стор. 112. Львів, 1935.
20. Dr. A. Landgraf: Petri Abaelardi expositionis in epistolam S. Pauli ad Romanos abbreviatio. Pag. 46. Leopoli, 1935

21. Д-р. Микола Конрад: Основні напрямки новітньої соціології (Dr. Nicolaus Konrad: Sociologia). Стор. 78. Львів, 1936.
22. В. Січинський: Замкова церква св. Миколая у Львові (V. Sičynskýj: De Ecclesia S. Nikolai Leopoli), Стор. 36+х. Львів, 1936.
23. Д-р. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких (Dr. I. Špytkovskýj: Famille et armoiries des Szeptycki). Стор. I+128+ix. Львів, 1939.
24. Dr. A. Landgraf: Neue Gesichtspunkte für die Einschätzung des Zacharias Chrysopolitanus. Leopoli, 1942.
- 25-26. Dr. Michajlyščuk: De occasione et scopo Metrop. Javorskýj operis Petra fidei. Pag. 84. Leopoli, 1942.
27. Д-р. М. Конрад: Нарис історії старинної філософії, четверта частина (Dr. Nikolaus Konrad: Historiae philosophiae antiquae brevis conspectus), Стор. 93. Львів, 1939.
28. Д-р. Ст. Сампара: Прачоловік і праоб'явлення (Dr. S. Sampara: Primus homo et revelatio primitiva). Стор. 204. Львів, 1938.
29. Д-р. Іван Шпитковський: Рід і герб Шептицьких. Друга частина (Dr. I. Špytkovskýj: Famille et armoiries des Szeptycki). Львів, 1942.
30. Д-р. В. Фіголь: Церковні брацтва Галицької гр.-кат. провінції в XVIII ст. (Dr. V. Figol: De confraternitatibus Ecclesiae graeco-cath., quae Galiciae terris XVIII s. decursu exstiterint). стор. 79. Львів, 1938.
31. о. Д-р. Мирослав Марусин: Погляд на виховання кандидатів духовного стану на Україні (Dr. M. Marusyn, De educatione cleri in Ucraina conspectus historicus). тор. 55. Рим, 1963.
32. о. Д-р. Мирослав Марусин: Божественна Літургія в Київській Митрополії по списку Исидорового Літургікона з XV ст. (Dr. M. Marusyn, Divinae Liturgiae in Metropolia Kieviensi secundum manuscriptum liturgicum Metropolitanae Isidori saec. xv expositio). Стор. 62. Рим, 1964.
33. Joseph Slipuj: Die Auffassung des «Lebens» nach dem Evangelium und I. Briefe des Hl. Johannes. Pag. 62. Рим, 1965.
34. о. проф. Д-р Мирослав Марусин: Пастирсько-літургічна діяльність святого Йосафата (De opera Liturgico-Pastorali Sancti Josaphat). Стор. 100. Рим, 1967.
35. Д-р. Петро Ісаїв: Меморандум митрополита Андрея Шептицького до урядів Центральних Держав 3-15 серпня 1914. (Peter Isajiw, Ph. D., Archbishop-Metropolitan Andrew Sheptytsky's Memorandum of August 15, 1914 to the Central Powers). Стор. 46. Рим, 1968.
36. о. Д-р. Олександр Баран: Церква на Закарпатті в роках 1665-1691. (Rev. Dr. Alexander Baran, The Church in Subcarpathia from 1665 to 1691). Стор. 68. Рим 1968.
37. Іван Кейван: Василь Кричевський — творець українського національного стилю. (Ivan Keywan, Vasyl Krychevsky — Author of the Ukrainian national style). Стор. 24. Рим, 1968.
38. о. митрат Мирослав Ріпецький: Спогади про село Угринів сокальського повіту та про угринівських діячів. (Inful. Miroslaus Ripeckuj, De chronica Uhryniw, centri culturalis ucraini.) Стор. 48. Рим, 1968.
39. С. Гординський: Українські церкви в Польщі, (Sviatoslav Hordynsky, Ukrainian Churches in Poland). Стор. 20 + 71 ілюстрацій. Рим, 1969.